

Szeptember 9–10. (csütörtök, péntek):
Ros hasáná!

Szeptember 18. (szombat): Jom kippur!

Egy kis átokológia

(Ki távo)

Ha valaki azt hiszi, hogy tőlünk, zsidóktól abszolút idegen az átkozódás műfaja – téved. A német, szláv és héber eredetű jiddis például bővelkedik átkozódó kifejezésekben, amellett, hogy Az ember tragédiájától a Hamletig a világirodalom szinte minden jeles műve olvasható e nyelven. Mielőtt identitási pánikba esne a kedves olvasó, azért közölném, hogy szitokskálája meg sem közelíti magyar anyanyelvünk gazdagságát.

Egy kis kóstonól. „Egy nagy gedócheszt!” Ez a kívánság a tórabeli „kádáchász” szóból származik, és hideglelést jelent. „Misze mesine!” Hogy tépnéd meg a ruhádat! Magyarul: gyászold meg legközelebbi hozzártozódat! Ennyit felvezetőül a hetiszakasz (augusztus 28.) hangulatához, azzal a megjegyzéssel, hogy a szidrában olvashatókhoz képest ezek ártatlan gyermekesék.

Vöhájá im lo tismá bökol Hésém... Ha nem hallgatsz Isten szavára, nem tartod be parancsolatait, akkor ÁRUR! – légy átkozott! Az egyes átkok szinte szó szerinti, ellenkező előjelű megfogalmazásban kerülnek elő – áldás formájában is. Ez utóbbi abban az esetben, ha betartod Isten parancsolatait, illetve hallgatsz a szavára. Pl. **Báruch átá bövoechá, uváruh átá böcétéchá** – áldott leszel jöttödben és mentedben, míg az átoknál: **Árur átá bövoechá, vóárur átá böcétéchá** – átkozott leszel jöttödben és mentedben. A kettő között nem csak tartalmi különbség van. A tóraolvasó az átkok felsorolásánál lehalkítja hangját, ami nem törvény, hanem szokás, némi babonás beütéssel.

Az áldásokról persze gyakrabban esik szó. De bárcsak ilyen egyszerű lenne a dolog! Ha betartod parancsolatait, megáld, ha nem, megátkoz. De hányszor vagyunk tanúi annak, hogy valaki betartotta, és mégis átkozottá vált életútja. És ugyanez fordítva.

Isten nem emberi mértékkel mér, nem ember módjára gondolkodik, nem a mi logikánk szerint cselekszik. Persze érthető, ha az ember antropomorfizál, és emberi tulajdonságokkal ruhazza fel az Örökkévalót. Az emberi tudat, ha tudatosan vagy az alatt, de nem túri a vákuumot. Az nem lehet, hogy ne tudjuk valaminek az okát...

A hetiszakaszki átkok különlegességéről csak annyit, hogy nem arról szólnak: ne jussanak neked az élet javaiból. Jusson! Csak ne tud élvezni, ne lásd a hasznát! Kemény dolog...

Az áldás sokkal egyszerűbb, azért csak mindössze teljesíteni kell...

Ráv

Az Ulászló utcai Szentlélek-kápolna falán a közelmúltban a BZSH lágymányosi körzetének részvételével emléktáblát avattak a Szociális Testvérek Társasága elnevezésű katolikus szerzetesközösséget megalapító Slachta Margitnak. Néhány nappal korábban a zuglói ún. Slachta-ház falán is táblát helyeztél a helyi önkormányzat.

Tisztelt egybegyűlteket, emlékezőket! Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, a Kelenligeti Kör számára ez az emléktábla-avatás. Köszönet mindazoknak, akik támogatták és segítettek ezt. Slachta Margit és a Szociális Testvérek Társasága mindig a szegények, a kirekesztettek, az üldözöttek mellé állt. Szavakban is, és tettekben is. Akkor is, amikor ez a „korszakkal” nem egyezett, akkor is, amikor ez életveszélyes volt.

Slachta Margit emberi és politikai hagyatéka ma is aktuális példamutató. Ő volt az első képviselőnk a magyar Országgyűlésben, 1920-ban. Akkor azzal vádolták, hogy kommunista, később, hogy zsidóbérenc, végül azzal, hogy a nép ellensége, klerikális reakció. Kiállt a nők választójogáért, a munkások munkafeltételeinek javításáért, a szegényekért, a keresztény feminista álláspont érvényesítéséért. 1915-től kezdve megkezdte a szociális munkások képzési rendszerének hazai kiépítését, a modern szociálpolitika intézményrendszerének megalapozását. Számítalan ilyen irányú szakiskolát, főiskolát, egyesületet hozott létre Magyarországon, Erdélyben, a Felvidéken, később a kivándorolt magyarok számára vasárnapi iskolákat az Egyesült Államokban és Kanadában. 1923-ban, 87 éve, ezen a napon megalapította a Szociális Testvérek Társaságát. 1924-ben a Szentlélek Szövetséget. megszervezte az iskolanővér-hálózatot, ami a mai iskolaorvosi hálózat elődjének tekinthető. A gyermekszegénység megszüntetése, a gyermekélelmézés, a gyermekek egészségvédelme kitüntetett helyet kapott munkásságában.

1918-ban megalapította a Keresztény Női Tábor nevű politikai pártot, amit 1944-ben a Sztójay-kormány betiltott. A szervezet nevében Slachta Margit 1940 novemberében beadványt írt a munkaszolgálatosok érdekében. 1941 telén, Kárpátalja visszacsatolása után, az ott élő, rendezetlen állampolgárságúak minősített zsidók kitoloncolása ellen tiltakozott. Magyarországot tombolt örömeiben, amikor a Felvidéket, Kárpátalját, Észak-Erdélyt visszacsatolták. Mit mondott Slachta? „Rettenetes árat kell ezért fizetnünk a németeknek.” Prófétai szavak. 1942-től az egész országban ún. világnézetű kurzusokat és mozifrontot szervezett, hogy a keresztény értékrend közvetítésével ellensúlyozza a hitleri propagandát. 1943-ban a szlovákiai zsidók deportálásának leállítását érdekében személyesen beszélt XII. Pius pápával, és az ennek eredményeként bekövetkezett pápai intervencióra a szlovák kormány leállította a deportálást. Számos esetben (pl. Csíkszeredán) személyes befolyását és a Szociális Testvérek Társasága súlyát latba vetve fáradozott a zsidók megmentéséért. Összhangban a Congregatio Sancti Officii 1928-ban kiadott dekrétumával:

„Szeretettől indítva az Apostoli Szentszék megvédte a zsidó népet az igazságtalan bántalmazások ellen. S elítél minden ellenségeskedést és áskálódást a népek között. Úgy még inkább kárhozzátja a gyűlöletet azon nép ellen, amelyet Isten egykor kiválasztott. Tudniillik azt a

A Jad Vasem Igaz Embere

gyűlöletet, amelyet általában antiszemizmusként szoktak nevezni.”

Slachta tévedhetetlen jogérzékére, töretlen jogvédő elkötelezettségére álljanak példaként az alábbi gondolatai, melyek a Nemzeti Újságban 1943 februárjában jelentek meg: „[A] keresztény igazságok alapján állók, tehát vallom, hogy a szeretet kötelez minket arra, hogy elismerjük, és pedig kivétel nélkül, embertársainknak Isten adta és senkitől el nem vehető természetjogait. Ilyenek az élethez, a megélhetéshez, a testi épességhez, a lelkiismereti szabadsághoz, a becsülettel szerzett magántulajdonhoz való jog. [...] A keresztény erkölcsben nem ismer kollektív megtorlást, ez kizárólag a fölséges Isten joga, akinek módjában van a tömegben sújtott ártatlanoknak isteni módon igazságot szolgáltatni, amire ember nem képes. Ember csak egyéni bűnököt büntethet, és csak bírói úton hozhat ítéletet. Mindezeket vonatkoztatom a nemzeti munkaszolgálatra behívottakra is. Az egész világon végigzúgó istenítélet csak azt a nemzetet fogja megkímélni, aki elsősorban a maga bűneit ismeri be, és bánja azokat, és a bűnbánat mellett együtt sírnak a sírókkal, együtt szomorkodnak a szomorkodókkal. Részvétele van a szenvedők iránt, vagyis lelki-kön ott ragyog a keresztény jel: a szeretet. A gyűlölet vallásának minden híve pedig ellensége önmagának, a társadalomnak és a hazának.”

A német megszállás alatt legalább 1000 üldözöttnek nyújtott menedéket a Szociális Testvérek segítségével, ennek a hálózatnak képezte részét az Ulászló u. 15. sz. ház, az Órangyaltelep is.

A háború utáni első Nemzetgyűlésbe ismét beválasztották képviselőnek. Ahol kezdetben másodmagával ő volt az ellenzék a többi kormánypárti képviselővel szemben. Kiállt az alkotmányosságért, a törvényességért, a jogvédelemért (pl. a svábok kitelepítése ellen harcolt, és megmentett egy sváb falut, Romándot a kitelepítéstől). A kollektív bűnösség elvét ekkor is, mint mindig, határozottan visszautasította és megbélyegezte. 1946-ban az ENSZ-nek memorandumot küldött az akkor folyamatban lévő béketárgyalásokkal kapcsolatban, ekkor mondta róla egyik képviselőtársa, hogy „Ő az egyetlen férfi a parlamentben”. A lassan formálódó diktatúra egyre inkább ellehetetlenítette munkáját. 1948. június 16-án kétszer 6 hónapra felfüggesztették mentelmi jogát és képviselői

mandátumát. Azért került erre sor, mert az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényjavaslat vitája során azt ellenző beszédet mondott, javasolta ENSZ-megfigyelők behívását, s a törvény végszavazása után a Himnusz állva éneklő képviselők között egyedül maradt ülve. Így tiltakozva az ellen, hogy „azok éneklék azt, Isten, áldd meg a magyart, akik éppen most fosztották meg az ifjúságot Istentől”. Később rendtársainak mondta: „hibáztam, le kellett volna térdelnem és azt a zsolnárt imádkoznom, hogy... hogyan énekelhetnénk az Úr ennékét idegen földön” (136/137). A méltatlan gúnyolódást, amit a Drótkéfe nyilas vicclap kezdett, a kommunista Ludas Matyi folytatta. Egyre inkább üldözötteknek volt kitéve, és 1949-ben száműzetésbe kényszerült. A Szociális Testvéreket, mint a többi apáca- és szerzetesrendet, foszlatták, illegálisba kényszerítették, tagjait üldözték. Slachta Margit halála után elnyerte a Jad Vasem Igaz Ember kitüntetését, emléket tiszteletére ültetett fa őrzi a jeruzsálemi intézmény kertjében. 743 magyar kapta meg ezt a kitüntetést, túlnyomó részük a diktatúra bukása után, mikor itthon is lehetővé vált ennek kutatása.

Slachta Margit ma divatba jött. Hála Isten! Mert Slachta Margit valóban

mindenkor, minden körülmények között, félelem nélkül és következetesen kiállt az elemi jogállami normák érvényesítéséért. Nagy szüksége van Magyarországnak az ő példamutatására, tanítására. Ma sajnos ismét van egy párt, amely kollektívan megbélyegez és bűnbaknak nevez embereket. Ma leginkább azért, mert cigánynak születtek. Mint cifra ruhát ölti magára a keresztény vallást, hivatkozik vele, pedig a gyűlölet vallásában hisz, azt terjeszti. Jobbiknak nevezi magát, pedig Magyarország számára a rossz, kipróbáltan nemzetvesztő utat kínálja.

Slachta Margit, ha ma élne, a legszegényebb, elfeledett, reménytelen helyzetben lévő vidékeken, falvakban már iskolákat, képzéseket működtetne. Szociális munkásai a legnyomorultabb, legkifosztottabb, kirekesztett emberek megsegítésén munkálkodnának. Ha ma élne, ott lenne a világhálón, lenne honlapja, blogja, ott lenne a Facebookon, hogy hitvallását, nézeteit minél több emberhez eljuttassa.

Mindezek miatt a Kelenligeti Kör javasolja egy Slachta Margit-emlékhely létrehozását. Egyelőre Mona Ilona, rendtársa őrzi az írásait, parlamenti felszólalásait, a róla szóló, illetve vele kapcsolatos anyagokat. Ezeket digitalizálni kell, feltenni az internetre, hogy könnyen hozzáférhető legyen bárki számára. Azért, hogy örökségül és példamutatóul szolgáljon az utódoknak. E terv megvalósítására gyűjtést kezdeményezünk itthon és határainkon túl.

Akár a mellettünk lévő üres telek is méltó és tökéletes helye lenne az emlékműzeumnak, ha a megvásárlásához szükséges pénzügyi eszközöket sikerül biztosítani, mivel közvetlenül az Órangyaltelep mellett található, amely a Slachta által alapított Szentlélek Szövetség központja is volt. És itt áll az általa és a Szociális Testvérek által létrehozott Szentlélek-kápolna is. A Citadellán megálmodott Szentlélek-templom helyett ez a parányi kápolna szolgálta és szolgálja hívők sokaságát, túlélve diktatúrákat, háborút, világégetést.

Dés Rita (Kelenligeti Kör) beszéde az ünnepségen

Párizs megér egy... tórát is

Néhány évvel ezelőtt Párizsban élő rokonaink a bolhapiacra, a porban, lenn a földön meglátták egy tórát. Elképzelhető, ha egy magunkfajta legszentebb írásunkat ilyen helyen látja, azonnal intézkedni kezd... Felhívták egy ismerősüket, akinek segítségével a felbecsülhetetlen értékű Szentírást megvették, majd kijuttatták javítás céljából az USA-ba.

Eltelt egy kis idő, mire a „talált” tóra az őt megillető állapotban Jeruzsálembe került, egy Siratófalhoz közeli jesivába. A felavatási ünnepségre persze meghívták a becsületes „megtalálót” is. Úgy adódott, hogy csak később utazhattak Jeruzsálembe, de akkorra összegyűlt az egész család Los Angelesből, Párizsból és Debrecenből, meg persze Izraelből is. Nagy volt az öröm, különösen azután, miután kiderült, hogy egy Magyarországról származó tóráról van szó. És még mondja valaki, hogy nincsenek csodák...

Dr. G. Zs.

Kibuci Bucik a temetőekben

A Somogy megyei Lengyeltóti – egykor hitközségi központ – temetője évtizedekig elhagyott volt, miután nem maradt utód, hozzátartozó, aki a sírkertet „sajátjaként” gondozta volna. Haláláig egy helyi idős férfi ápolgatta (sajnos a nevét nem sikerült kideríteni, hogy legalább nyomtatásban emléket állíthatnánk neki). *Dabronaki István* néhány barátjával 2007 nyarán szintén próbálkozott rendet vágni a dzsungelben.

Idén nyáron a Lauder-iskola lel-

Kővágóörs, Ádánd és Mezőszilas zsidótemetői után 2010-ben a Lengyeltóti sírkert rendbetételét tűzték ki célul. Az alig bejárható terület különleges formájú, felíratú és díszítésű köveit egy héten át tartó kemény fizikai fáradással sikerült kiszabadítaniuk. A mostoha körülmények, nyári hőség, csalán, kullancsok és szúnyogok ugyancsak megnehezítették tevékenységüket. A szerszámok: bozótvágó, kézi- és motoros fűrés, eróvágó és a diákok-tanárok közös

is együtt dolgozva a fiatalokkal, módszertani-gyakorlati bemutatót tartott. A helyszínt meglátogatta *Tamás Péter*, *Suchman Tamás* és *Papszt Lajos*, Lengyeltóti polgármestere.

A munka befejezése után kádist mondtunk, ezzel emlékezve családtagokra és a lengyeltóti temetőben nyugvókra.

A táborozók közül néhányan önként vállalt nehéz feladatuk mellett a város egykori zsidóságának életére is kíváncsiak voltak, ezért fölkeresték a településen élő egyetlen, már idős zsidó asszonyt, *Szabadi Vilmosné Vera* nénit, hogy emlékeiről kérdezzék. Ezután megnézték az egykori zsinagóga megmaradt három – a barátság rózsáival befuttatott – oszlopát is. Egyik szabad délutánjukon zsidótemetőkről szóló, képekkel illusztrált prezentációs interaktív előadást vettek részt, melyet *Ábrahám Vera* temetőkutató-könyvtáros tartott.

Az egyhetes „táborozás” programjait számos fotón és videofelvételen örökítették meg.

Tehát egy hét alatt a Bét Olám kiszabadult a természet rabságából, és méltó módon várja a szerető a világban élő egykori lengyeltóti leszármazottakat, hogy megtalált elődeik sírhantjára kavicsot helyezhessenek. De az idegen is meghatottan, vagy képzeletben a múltba utazva, együtt érzően hajolhat a kövek fölé, olvasván a feliratokban az egykori sorokat, böngészve az elhunytakra utaló szimbólumokat.

Köszönet illeti a Lauder-iskola alábbi diákjait és tanárait: *Baráth Bertalan*, *Barcza Sára*, *Boujenah Aaron*, *Dés Hermína*, *Fazekas Áron*, *Fazekas László Benjámin*, *Hidas Dina*, *Hoffmann Kornél*, *Kabella Balázs*, *Kabella Bálint*, *Mandel Ármán*, *Tóth Anna*, *Tóth Sára*, *Tóth Sebő*, *Kósa Tamás*, *Lantai Linda*, *dr. Paksy László*, *Szép János*, *Szondi György*, *Várent Panni*. Továbbá *Winkler Miksát*, aki egy gravírozott táblával szándékozik megjelölni a helyet, hogy ezen a módon hívja fel a figyelmet a valamikori zsidó lakosokra.

Köszönetünket szeretnénk még kifejezni a Kibuci Bucik tábor résztvevőinek nevében a Mazsihisznek és Tamás Péternek jelentős támogatásáért.

Mindezt abban a reményben, hogy a most élő lengyeltótiak a jövőben ugyanúgy nem feledkeznek meg elődeik szomszédjairól, barátairól, településük egykori lakóiról, mint ahogyan saját őseikről sem feledkeznek meg, és sírjaikat ápolva őrzik emléküket.

Á. V.

Tanárok és diákok – ők a Kibuci Bucik

kes, sőt, mondhatjuk merész diákjai és tanárai, a „Kibuci Bucik” csapata felhajtás nélkül, reklámot, országra szóló hírverést mellőzve tette a dolgát, ahogyan eddig is 2005 óta. Öcs,

munkája és buzgalma csodálatra méltó eredményt hozott. Lengyeltóti Bét Olámja újra bejárható!

Winkler Miksa elkötelezett temetőfelújító, a MAZSIT Alapítvány kuratóriumának tagja két napon

Körzeti kitekintő

Pécs

Megjelent a hitközség időszakos tájékoztató újságjának, a Gyertyalángnak a 2010. harmadik negyedévi, augusztusi száma. Többek között beszámolnak az éves közgyűlésről, a július 4-i gyászünnepségről és egy új mártíremlékmu avatásáról, melyekre a pécsi és Pécs környéki zsidóság deportálásának 66. évfordulója alkalmából került sor, valamint a *Király Lajos* (1921–1944) festőművész alkotásait bemutató posztumusz kiállításról. Részletesen foglalkoznak azzal a pécsi zsidó történelmi konferenciával, amelynek célja a Dél-Dunántúl Zsidó Kultúrájának Regionális Központja és Emlékhely megnyitásának előkészítése volt. A konferencia előkészítésében fontos szerepet vállalt *Toronyi Zsuzsanna*, *Csösz László* és *Heindl Péter*, akik neves előadókat nyertek meg az ügynek. A megnyitó gondolatait *Schweitzer József* egykori pécsi főrabbi halaszthatatlan egyéb elfoglaltsága miatt levélben küldte el. A bevezető előadást *Ormos Mária* akadémikus tartotta a holokausztról, majd *Vörös István Károly* pécsi helytörténész, *Schweitzer Gábor* és *Molnár Judit* történészeket, *Heindl Péter* jogvédőt és *Kovács Mónikát* hallgatta meg a nagyszámú érdeklődő. Az előadók és a vitában résztvevők összegezték azt a véleményüket, hogy a konferencia a kitűzött cél eléréséhez nagyban hozzájárult.

Mitzki Ervin

Szeged

2010. szeptember 15. és november 8. között rendezti a Szegedi Zsidó Hitközség, az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért kuratóriuma, a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság és Izrael Allam Dél-Magyarországi Konzuli Képviselete a VI. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivált, valamint a jubileumi 15. Izraeli Vacsoaraestet. A jelentős médiaérdekklődés kísérte sajtótájékoztatót *Lednitzky András* és *Maczelka Noémi* közreműködésével ismertették a hét koncertet (a Szegedi Szimfonikus Zenekar Big Bandje; a Vaszy Viktor Kórus; Duke Ellington: Sacred koncertje *Kónya Krisztina* szoprán szereplésével; a Golda Meir Szalonzenekar zsidó zenei és klezmerbemutatója; a Szegedi Tudományegyetem Vonós Kamarazenekarának hangversenye, *Kosztándi István* hegedűművész szólólistával; *Hsin-Ni Liu* és *Legendi László* zongora négykezes; *Csanádi László* orgonaművész bemutatója; az Aradi Zsidó Hitközség művészeti csoportja és *Fellegi Ádám* Liszt-díjas zongoraművész beszélgetős zenei programja); az öt kiállítást (*Oz Almog*: A hangzás falai. A zsidó zenészek világa fotókiállítás; *Miriam Neiger Fleischmann* festőművész „Jeruzsálem – Kanyarok az időben” festménykiállítás; Tel-Aviv–Jaffo fotókiállítás; *Macskássy Izolda* Erdélyi zsidó motívumok festménykiállítás; a szegedi Rotary Club, valamint a Magyar–Izraeli Baráti Társaság „Izrael szegediek szemével” fotókiállítás); *Benedek István Gábor* könyvbemutatóját és a két félnapos, a Hittudományi Főiskolával, a Keresztény–Zsidó Társasággal, valamint a KNDP izraelita műhelyével közösen rendezett tudományos konferenciát és a legnépszerűbbet, a *Szinetár Dóra* és *Bereczki Zoltán*, az Akropolisz Táncegyüttes, a Netti és a Hollanderek, valamint *Juhász Máté* közreműködésével szervezett Izraeli Vacsoaraestet. A sajtótájékoztatót követően fesztivál-előhangolóként nyitottuk meg a Bécsi Zsidó Múzeum 6. szegedi, 2002-től visszanyúló, kapcsolódó kiállítását. A rendezvényen *Eva Wosobe* kurátor ismertette a művész életrajzát és bemutatóját, majd átadta *Lednitzky András*nak a többéves együttműködés elismeréseként a Bécsi Zsidó Múzeum bronz emlékérmét és emléklapját. A Szegedi Zsidó Hitközség elfogadottságát jelenti, hogy a budapesti és a bécsi Zsidó Múzeum mellett már a pozsonyi, a krakkói múzeumok is, az aradi, a nagyváradi zsidó közösségek művészeti együttesei is visszatérő vendégei városunknak.

LA

Zoltai Gusztáv: 75

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége és a Budapesti Zsidó Hitközség ügyvezető igazgatóját a székházban köszöntötték 75. születésnapja alkalmából. *Feldmayer Péter*, a Mazsihisz elnöke méltatta elsőként az üv. igazgató érdemeit, aki két évtizede végzi áldásos munkáját ebben a tisztségben. Ezután *Streit Sándor*, a BZSH elnöke és *Kardos Péter* főrabbi elevezték fel a Hitközségen belüli rendszerváltásban játszott pozitív szerepét, majd a főrabbi Isten áldását kérte az ünnepeltre. Ugyancsak jókívánságait fejezte ki *Herczog László*, az ortodoxia elnöke, valamint *László Miklós* vezető előljáró.

Olvásóink véleménye

Kipa és mezuzá

Ha nem olvasom el az Új Élet július 15-i számát, talán soha nem tudom meg, ki volt az a férfi, akivel egy ideig hetente találkoztam, hol az utcán, hol a házban, ahol lakott, de mindenképpen a kora hajnali órákban, szinte percnyi pontossággal.

Szerettem volna megtudni, hová siet olyan korán. Kérdésekre kérdéssel válaszolt: tudok-e angolul? Az egyértelmű válasz után maradt az in- tegetés, a köszönés, a hang nélküli mosolyok.

Egyszer óriási dologra jöttem rá. Munkám ugyanarra az emeletre szólított, ahol ő lakott. Jó érzéssel fedeztem fel a mezuzát az ajtaja falfáján. Örömmel nyugtáztam: tehát a bácsi is zsidó, ugyanúgy, mint én. Biztosan templomba siet reggelenként, stímmelt a 15-ös autóbussz megállója, ahol láttam őt várakozni, nyilván azzal megy a legközelebbi templomhoz, a Hegedűsbe.

A kipa története

A bácsit újra láttam, nagy igyekezettel, apró lépésekkel haladt célja felé. Integgettünk egymásnak.

A házban, a lift mellett vettem észre a kipát a földön. De hiszen ez az övé lehet, ő ejthette le, amikor kiszállt a liftből, ő megy ilyen korán, milyen jó, hogy én találtam meg!

Szaladtam vissza, kezemben előretartottam a kipát. Örömmel adtam át, örömmel fogadta.

Akkor még nem gondoltam, hogy többé nem látom. Most már tudom, miért nem. Hiányzik a házban, az utcán, azoknak, akiket szeretett, akik szerették.

Deutsch Gábornak köszönöm, hogy írt róla, szép a megemlékezés, amiből megismerhettem részleteit a bácsi kalandos, sokszor nem könnyű, de mégis szép életének. Az írás címe: Sálom veled, Sálom papa. Mindenkiről jól mondott, rossz embert nem ismert – jellemzi a szerző.

Szép példa az ő élete arra, hogy egy egyszerűnek tűnő kis ember milyen hatalmas tud lenni, ha a szeretet tölti be egész életét.

Messzi földről jött, s most messzi földre tért vissza. Szentföldre, az asdodi sírkertbe vitték, ahol felesége és fia nyugszanak. Ők már mindent tudnak.

Orlik Szidónia

MEGHÍVÓ

2010. szeptember 5-én, vasárnap, délelőtt 9.30-kor a Rákoskeresztúri temetőben (Budapest X., Kozma u. 6.) a mártíremlékmu-nél, utána az ismeretlen munkaszolgálatos emlékművénél gyászmemorialis emlékezést tartunk

mártírhalált halt drága hittelvéreink emlékére.

Az emlékezésedet

Kardos Péter főrabbi tartja.

A kántori funkciót

Tóth Emil főkantor látja el.

Köszöntőt mond

dr. Egri Oszkár.

A megemlékezésre tisztelettel meghívjuk hittelvéreinket, és megjelenésükre számítunk.

Budapesti Zsidó Hitközség
Chevra Osztály

Lecsópártiak lecsópartija

A BZSH Dohány utcai és Bethlen téri körzete ismételtelen megrendezi szokásos szabadtéri rendezvényét, a LECSÓPARTIT.

Mindenkit szeretettel várunk, vendégeink csak magukat hozzák, az enni- és innivalóról, a jó programról és a kiváló hangulatról mi gondoskodunk!

Az esemény időpontja: 2010. augusztus 22.,
15.00–20.00.

A rendezvény helyszíne a Bethlen téri templom udvara, illetve az iskola parkolója (Budapest VII. ker., István utca 17.)

Tervezett program: Is... Real Project koncertje
Fekete László, Szilágyi Gábor, Schwesoff Dávid kántorok előadása
Karaokeparti

Este mincha és máárv imá

Kérjük, hogy részvételi szándékukat 2010. augusztus 17-ig a 413-5500 telefonszámon a 146-os vagy a 116-os melléken visszajelezni legyenek kedvesek!

Frölich Róbert főrabbi
Zoltai Gusztáv elnök
Dohány utcai körzet

Deutsch Róbert főrabbi
Kálmán Tamás elnök
Bethlen téri körzet

Múltról beszélő kövek a föld alatt

Szakmai és lakossági fórumot tartottak a betemetett Budavári zsinagóga jövőjéről

Bármilyen szűkös is az ország helyzete, összefogással sikerülhet helyreállítani, illetve bemutatni a Budavári zsinagógát – mondta Rotyis József, a Budavár Szövetség elnöke azon a szakmai és lakossági fórumon, amelyet a Krisztina tér 1. szám alatti díszteremben tartottak. A civil szervezet a Budai Polgárok Társaságával együttműködve keresi a megoldást a problémára.

„Történelmi szempontból világra szóló eseményről van szó. Évszázadokig néma volt a föld, és a mi napjainkban veti fel zsidó emlékeit” – idézi Scheiber Sándor idestova ötven éve elhangzott szavait Radó Gyula 2009-es filmje, amelynek címe: Egy betemetett zsinagóga Budán. Az alkotáson a szakmai és lakossági fórumon vetítették le, amelyet a Budavári Szövetség és a Budai Polgárok Társasága szervezett a Budavári zsinagóga feltárássáért. Az esemény apropója egy munkacsoport megalakításának előkészítése volt. Ennek célja az imaház feltárássá alakítása, illetve a szükséges feltételek felmérése, azok biztosításának támogatása lenne.

A résztvevők a filmből megismerhették a zsinagóga történetét. Az imaház 1461-ben épült, Mátyás király uralkodása alatt. Ekkor ugyanis megerősödött a hazai zsidók helyzete, akik jelentős szerepet játszottak a király pénzügyeinek irányításában. Emellett az ország akkori fővárosában, Budán is megbecsült polgárok voltak – az uralkodó létesítette számukra a zsidó prefektus főúri rangját, amelynek viselőjét az egész magyarországi zsidóság vezetői tisztelték ruházza fel.

Az első prefektus, Mendel Jakab, a mai Táncsics Mihály utca 21. és 23. számú talken lévő palotájához kapcsolva hatalmas, késő gótikus stílusú, askenázi rítusú zsinagógát építtetett. Az imaház kora egyik legnagyobb zsinagógája volt, méreteiben csak a regensburgi múlhatta felül. A kéthajós, középen háromszopos, mintegy 9 méter magas, csúcsíves boltozatokkal is lefedett, gazdagon tagozott csarnok külmérete 26x11 méter. A zsinagóga már a maga idejében is nagy hírnévnek örvendhetett.

Mátyás halála után az ország politikai-gazdasági hanyatlásával párhuzamosan fellángolt a zsidók elleni gyűlölet. A csócselék több alkalommal megtagadta a budai zsidónegyed házait, rabolt, fosztogatott. A királyi hatalom próbálta megvédeni a budai zsidóságot, Mohács hírére azonban a rémült uralkodó és udvartartása elmenekült Budáról. A török hódoltságkor a zsidók átadták Szulej-

Scheiber Sándor nyilatkozik a budai ásatásokról (1964)

mánnak Buda kulcsait, a szultán pedig magával vitte az itteni teljes zsidó lakosságot a török birodalom területére. Magyarországon az egymás ellen háborúzó Szapolyai János, Habsburg Ferdinánd és a velencei Lodovico Gritti szétosztogatta híveinek a zsidó vagyont.

Buda elestekor, 1541-ben a zsidók visszatérhetek a városbeli otthonaikba. A zsinagógát helyreállították, a török megszállta Budán azonban, kellő szakemberek hiányában, a harcok során beomlott boltozatokat csak vízszintes fagerenda födémmel tudták lefedni.

A 17. századi Budán Európa egyik legjelentősebb zsidó közössége alakult ki, amit jelentős irodalmi munkásságuk is jelez. Am a Habsburg-hatalom és a katonai vezetők megfenyegették a zsidókat, ha elfoglalják Budát, rettenetes bosszút állnak rajtuk. Ezért az 1686-ban bekövetkező ostrom alatt a zsidók elszántan vettek részt a katonai védelemben. A Lotaringiai Károly és Miksa Emánuel bajor választófejedelem vezette egyesült keresztény seregek kiverték Budáról a törököket. A zsidók a harcok elől a nagy zsinagógaiba menekültek, miközben a benyomuló muskétások, huszárok, császári katonák válogatás nélkül legyilkoltak mindenkit, aki az útjukba akadt. Tűzvész ütött ki, a zsinagóga fa födémszerkezetű tetje beomlott, falai bedőltek, a bemenedült férfiak, nők, gyermekek a rájuk zúduló, égő tető alatt lelték halálukat. A templom megégett maradványait a városba később beköltöző keresztény lakosság betemetette, és a zsinagóga évszázadokra eltűnt az emberek szeme elől.

Csaknem 270 évvel később, 1964-ben bukkant elő újra, amikor Zolnay László budai ásatásai alkalmával fel-

fedezte a mai földfelszín alatt métereivel lévő épületet. Mint kiderült, a belső tér csaknem ép maradt. A régész kérte az akkori magyar állam anyagi segítségét, hogy az egyedülálló műemléket helyreállíthassa, de a támogatást nem kapta meg. Scheiber Sándor ekkor Amerikába utazott, ahol meg is szerezte az ott élő zsidóság hozzájárulását, már csak az volt a kérdés, hová küldjék az összeget. Az Állami Egyházügyi Hivatal azonban közbelépett, mondván: „Amerikából nem fogadunk el pénzt.” A pártalnan maradványokat így visszate-mették.

Az 1990-es években Budai Aurél építészmérnök, Zolnay egykori munkatársa, folytatta a küzdelmet a zsinagógaért. Több tervet is készített: a minimális program a zsinagóga feltárást és a maradványok látogathatóvá tételét biztosítja. A maximális terv a komplex helyreállítás, múzeummal, kiállítótermekkel, irodákkal, raktárakkal. Az előbbi költsége mintegy 200 millió, az utóbbi 400 millió forint körül lenne. A pénzt több próbálkozás ellenére eddig nem sikerült előteremteni.

A mostani fórumot kezdeményező két civil szervezet ismét felvette a harcot a zsinagógaért. Az eseményen felkérték a résztvevőket, hogy javaslataikkal, esetleges felajánlásaikkal járuljanak hozzá az összeget nyújtandó, a Budavári zsinagóga történetét és jövőjét bemutató kiállításhoz.

Rotyis József elmondta: a Budai Polgárok Társasága segítséget kapott a Norvég Civil Támogatási Alaptól programjai megvalósításához. A Budapest Banktól nyerték pályázati pénzt arra, hogy megszervezzék az említett kiállítást. Ugyanakkor az elmúlt időszakban két előremutató esemény is történt. Egyrészt a Táncsics Mihály utca 9. szám alatti telek, amelyen át a rom megközelíthető, visszakerül a magyar állam tulajdonába. Ez ugyanis a második világháború vége óta mindaddig az amerikai haditengerészet volt. Másrészt kiírtak egy pályázatot a Vár fejlesztésére és helyreállítására, amelynek anyagába, ha a civil szervezetek konkrét elképzelést terjesztenek elő, a zsinagóga ügyének jó esélye van bekerülnie.

Az amerikai zsidóság szintén részt vesz az összefogásban – közölte a fórumon felszólalásában dr. Szegő Krisztina és Bruck Lászlóné a Bét Orim Reform Hitközség képviselőjében. Mint elmondták, vezetőjük, Raj Ferenc rabbi Scheiber professzor példáját követve gyűjti a pénzt Amerikában. A felálló munkabizottságba ők is delegálnának egy tagot. Az eseményen jelen volt Antalné Czétényi Piroska dr. építészmérnök a Magyar Építész Kamarától, ő annak idején mint szakhatósági előadó működött közre a vári felújításokban. Elmondta, szakmailag mindenki támogatja az ügyet, aki részese volt a Zolnay-féle ásatásoknak.

Rados Virág

Tallózás egykori zsidó újságokban

István király Jeruzsálemben

„Augusztus 20-i ünnepély a jeruzsálemi magyar Kajlelnál” címmel jelentős terjedelmű írást közöl a Zsidó Újság, az ortodox zsidóság független hetilapja, 1929. augusztus 30-i számában.

„Jeruzsálemből jelentik nekünk augusztus 22-i kelettel: – kezdődik a tudósítás. – A jeruzsálemi magyar konzul Th. E. Gelat augusztus 20-án ünnepélyes fogadónapot tartott, amely ünnepségen a palesztinai diplomáciai képviselők, a palesztinai kormány képviselője, a különböző vallásfelekezetek patriarchái, a jeruzsálemi magyar Kolél bizalmi férfit juttatták kifejezésre szimpátiájukat Magyarországra iránt.”

Itt álljunk meg egy pillanatra. Amikor a nagy szakállú, kaftános Sonnenfeld főrabbi szólásra emelkedett, gyönyörű, modern héber nyelven megkezdett beszédét lelkes ováció fogadta.

– A jeruzsálemi Kolél Shomrél Hachomoth magyar állampolgárai nevében köszöntöm körünkben a magyar kormány képviselőjét és a vendégeket. Kérem a konzul urat, fogadja e szent helyen a közösség összes magyar állampolgárainak alattaivali hűségnyilvánulását a hön szeretett magyar hazáért, a kormányzó fennkölt személye és a magyar királyi kormány kegyelmes tagjai iránt.

Délután a magyar Kolél a szombathelyi Stadler által épített magyar imaházban tartott hálaadó istentiszteletet. A bölcs rabbi Chaim Sonnenfeld beszédében összevetette a magyar és a zsidó történelem legfontosabb fordulóit. Koch Andor, a jeruzsálemi vízművek igazgatója méltatta a nap jelentőségét, István király megkoronázásának politikai fontosságát, egész Európára kiható korszakosságát. A magyar nemzeti lobogókkal felleobogózt zsinagógában összesereglett hívek előtt Sonnenfeld főrabbi, az ősz hajú patriarcha a konzuli képviselők jelenlétében, a nyitott frigszekrény előtt fohászzkodott a magyar hazáért, a magyar államfő üdvéért és boldogságáért. Ezután a szövegre lépett, és többek között ezeket mondta:

– Hálaadó istentiszteletre jöttünk össze a magyar nemzeti ünnep napján, azon a napon, melyen méltán datálódik a magyar állam megalapítása. Azon a napon, melyen 930 évvel azelőtt első István magyar király, a történelem egyik legkiválóbb államférfija megkoronáztatott, az az államfő, akinek hosszú és áldásos uralkodása alatt Magyarország az ígéret földjét jelentette a különböző vallások és nemzetiségek tagjai számára, így a zsidó vallás hívei is tökéletes vallási és polgári szabadságot élveztek. Kötelezettségemnek érzem méltatni a puritanizmus fennkölt szellemét, mely István király életét karakterizálta – folytatta a rabbi. – Az igazságnak harcos szeretetét, mely őt áthatotta, köz- igazgatásának tisztaságát, az igazságot, az egyenlőséget és a szabadságot, melyet az állam összes állampolgára számára biztosított.

Dr. Buxbaum szinkrontolmacshoz illő gyorsasággal és pontossággal fordította angolra a beszédet.

Szent István és az Árpád-házi királyok zsidópolitikájáról vajmi keveset tudunk. Megkérdőjelezhető, hogy egyáltalán volt-e ilyen. Ha nem volt, már ennek pusztán ténye is jelentős tartalommal bír. Venetianer Lajos, a neves történész A magyar zsidóság története című munkájában mindezt idillikus állapotokra vezeti vissza, „...csodálatot keltő lehetett ez a békés egyetértés, s csak a honfoglalás alatt már itt élt zsidók és időseik helyes életstílusából fakadt akarátának, hitük fenntartása mellett teljesen magyarokká válásának kell tulajdonítanunk azt a feltűnő jelenséget, hogy Szent István törvényei egyetlen szóval sem emlékeznek meg a zsidókról...” – írja Venetianer.

Nos, az ezzel kapcsolatos kialakult vita olykor-olykor fellángol ma is. A különböző álláspontok nemegyszer aktuálpolitikai tényezőktől indukálva formálódnak. Vitathatatlan, hogy a honfoglalók között zsidó vallású kazárok vagy kazárföldre menekült zsidók is voltak, azonban „Venetianer egyik-másik megállapítása olykor még mosolyra is készteti napjaink történészeit: mint-ha a szerző vágyálmait vetítené vissza egy sohasem volt múltba...” – vitaköz- zik Venetianerrel Raj Tamás a könyv megjelenése után hatvanhat évvel.

Bárhogyan is volt, egy bizonyos: az Árpád-házi királyok alatt Magyarországot területét benépesítő idegen népekkel genetikailag még alig keveredett magyarok megbecsülték a közöttük élő zsidókat, felismerték értékeiket, és ezeket mindennapi szolgálatába állították.

„Tolmacsolja a tisztelt konzul úr a magyar királyi kormánynak a jeruzsálemi magyar Kolél szeretetét és ragaszkodását a magyar hazához – folytatta nagy tetszést arató beszédét Sonnenfeld rabbi. – A mi jelünk: »Jeru- Salem«. Ez a héber szó két szónak, a »Jeré« és a »Shalom« szónak összetétele. Az első I-ten félelmét, a földi hatalom tiszteletét, a második a békét jelent. E szent helyről fordulunk a Mindenhatóhoz, hogy áldja meg a szeretett magyar hazát, a kormányzó fennkölt személyét, és a magyar királyi kormány tagjait egészséggel, békével és boldogsággal, legyen szent akarata, hogy az első magyar király nyomdokain haladva még hosszú ideig tartson igazságos uralmuk egy megerősödött és lojális magyar nemzet felett, melynek jólétét előmozdítani volt mindig a magyar királyi kormány legmagasabb célja.”

Folytathatnánk a jókívánások idézését, melynek szirupos ömlengésével a fehérterrorral és zsidógyilkolással induló ún. „keresztény kurzus” kívánták meggyőzni a zsidóság lojalitásáról, sőt annál többről, aggodó szeretetéről és testvéri barátságáról is. Ez az őszinte igyekezet nemcsak a politikai rendszernek, hanem az országnak, a népnek, nemcsak annak a kornak, hanem más koroknak is, a jövőnek, a mi korunk emberének is szól. A történelemből kiolvashatjuk, hogy mekkora sikerrel...

Nos, a Zsidó Újság 1929. augusztus 30-i száma tele van érdekességekkel. Egyet kell lapoznunk csupán, és a fenti témától nem is olyan távol álló írást találhatunk Magyarok Világkongresszusa címmel. „Ünnepélyes külsőségek között, szívvelyes együttérzéssel kísérve nyílt meg Budapesten a Magyarok Világkongresszusa. [...] A zsidó eszmékben élő embert a bibliai reminiscenciák visszhangja üti meg. A gyászoló Ciont, aki gyermekeit várja vissza, így vigasztalja a próféta: »Kik azok, akik mint felhő röpködnek és mint galambok dúcaikba? [...] Fiad messziről jönnek, leányaid a föld széléről.« Héberül szólva: a gajlő, a magyar gósz, a magyar diaszpóra gyülekezett össze” – írja a szerkesztői cikk szerzője, majd így folytatja: „Tömörítse és szilárdítsa a közös emlékeket tápláló magyarokat, erősítse a diaszpóra magyarjait, de haszon felvilágosítólag a régi haza követelményeire is, amely belátja majd, hogy milyen visszasság az, üdvözölni az ausztrálio Lefkovicot mint a hazafiság, a nemzeti erő képviselőjét, de ugyanezt elvitatni az itteni Lefkovicról... [...] Pedig az itteni Lefkovicok is szeretik a hazát, és nem kérik érte más, mint igazságot és békét. Ha ilyen irányba fog jöttevőleg hatni a kongresszus, akkor a diaszpóra és az őshaza találkozására áldásos gyümölcsöket érlel” – írta a Zsidó Újság 1929. augusztus 30-án.

Magén István

V. Tiszafüredi Zsidó Kultúra Napja

2010. augusztus 22-én a Tiszafüredi Menóra Alapítvány szervezésében

PROGRAM:

16 óra

1. Pintér Erika polgármester megnyitója
2. Kürti Adrienn előadása Zsidó konyha, zsidó étkezési szokások címmel

3. Zsidó ételek – fotókiállítás. Megnyitja: Róna Tamás rabbi

17 óra

Orosz-zsidó dallamvilág. Jávor Ferenc (Fegyva) és Dunai Tamás koncertje

19 óra

Kóser vacsora: maceszgombóc- leves és sólet a Kóser Laky Konyhá- ból

A tombola fődíja: két belépőjegy a Zsidó Nyári Fesztivál Bár Micvó Örömműnne koncertjére a Dohány utcai zsinagógába, valamint más értékes nyeremények

A program ideje alatt végig: kér-

dezd a rabbit, tfilinrakás, gyerme- keknek rajzos foglalkoztatás, maceszkóstoló, tradicionális zsidó étel- receptek és más meglepetések!

Könyvvásár a Múlt és Jövő, vala- mint a Gabbiano Kiadó könyveiből

CD- és DVD-vásár

Színhely: Kovács Pál Művelődési Központ (5350 Tiszafüred, Örvényi út 6.)

A rendezvény támogatói: Magyar Zsidó Örökség Közalapítvány, Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Magyar Zsidó Múzeum, Tiszafüred Önkormányzata, Gordon Gábor és rokonai, Pónem Magazin – Klein Csaba, Kóser Laky Konyha, JMPOINT Alapítvány, AVIV Travel, Ortodox Kóser Hanna Étterem

A rendezvényre, illetve a vacsorára kérünk regisztrációt augusztus 19-ig az 59/351-300 vagy az 59/511-232 telefonszámon, illetve a meno- ra95@gmail.com címen.

Mártír-istentiszteletek 2010

Kaposvár

A megye és a város vezetői, politikai pártok és társadalmi szervezetek, valamint testvérhitközségek képviselői és a maradék somogyi zsidóság, a holokauszt túlélői és leszármazottaik gyülekeztek a templomkertben.

„Emlékezni jogunk, emlékeztetni kötelességünk!” – áll a soá 66. évfordulójának kaposvári meghívóján. Ezt a gondolatot fejtette ki megnyitójában a gettóemlékműnél *Róna László* hitközségi elnök.

Őt követte *Suchman Tamás*, aki felvette a kérdést: hogyan lehetséges,

történeteket, a megmaradt közösség által azóta megtett utat, valamint szólt a jelen nagy kihívásairól. Révkomárom városa nevében *Bastrnák Tibor* polgármester emlékezett. *Schwezoff Dávid* kántor gyászimája után *Schöner Alfréd* főrabbi, az ORZSE rektora beszélt arról a korról, „amikor a nők örültek, ha elvetéltek”. A kádís elmondása után a temetőben található tömegsírnál elhelyezték az emlékezés köveit. A szomorú évforduló jövőbe mutató mozzanata volt, amikor *Schöner Alfréd* felszögezte az izraeli *Ágnes és Smuel Navon* által ajándéko-

lánál. Szavaltatok, a Bárdos Lajos Vegyeskar által előadott énekek tették még emelkedettebbé az ünnepséget. *Varga László* a hitközség múltjáról szólt, *Radnóti Zoltán* rabbi az emlékezés fontosságára hívta fel a figyelmet. *Schwezoff Dávid* gyászimája után a város, helyi társadalmi szervezetek, iskolák, a dunaszerdahelyi és a révkomáromi hitközség képviselői helyezték el az emlékezés virágait és köveit a márványtáblánál. Az idei rendezvény szomorú mozzanata volt, hogy a közösség emlékét szívében viselő, Izraelben élő *Weisz Jehosua* súlyos betegsége miatt már nem küldhette el levelét, amelyet eddig minden évben felolvastak.

PA

Tata és Tatabánya

A műemlék tatai zsidótemetőben *Einhorn László* köszöntötte a megjelenteket, majd *Darvas István* rabbi és *Zucker Immanuel* kántor vezették a megemlékezést. A ravatalozóban évről évre összegyűlnek a városból elszármazottak és a szimpatizánsok, akik az istentisztelet után elhelyezik az emlékezés kavicsait a mártírok emlékművével.

A következő helyszín a tatai zsinagóga kertjében volt, az itt felállított *Komárom-Esztergom Megyei Holokauszt-emlékműnél Kerti Katalin*, a megyei önkormányzat képviselője üdvözölte a megjelenteket. Az idei szónok a tatai származású, Budapesten élő filmrendező, *Vámosi András* volt. Beszéde után *Téri Sándor* színművész szavaltata hangzott el. A program a rabbi beszédével és a kántor gyászimájával zárult.

Az 1-es számú főút mellett, az erdőben eldugva találjuk az egykori felsőgallai, ma tatabányai zsidótemető pár sírkövét. A sírkertet a rendszerváltás óta a helyi Hit Gyülekezete emlékparkká alakította. A megemlékezések sora itt zárult, a város és a társegyházak képviselőinek jelenlétében. Megjelentek a Szentes Hanna Magyar–Izraeli Baráti Egyesület tagjai *Ádám Róbert János* vezetésével, a Mázsizhist *Gönci Péter* képviselte.

Sándor Tamás túlélő gondolatai után *Karsai László* történész emlékezett. Meghallgathattuk a gyülekezeti fiataljainak műsorát. Az esemény a rabbi, a kántor és *Oláh János*, az ORZSE tanára vezetésével közös kádivissal zárult.

PT

Holokauszt-emlékmű Berlinben

hogyan 66 év után ugyanaz a gyűlöletes eszme, amely a holokauszthoz vezetett, a mai Magyarországon bekerülhetett az Országházba és képviselői jogot kaphatott az Európa Parlamentben is? Hangsúlyozta mindenfajta gyűlölet és gyűlöletkeltő eszme egyértelmű elutasítását, idézve édesanyjának nemrég előkerült, 1944-ben írt naplójából. Az írást még nem jelentettem meg, mert így erősebb, ha csak azok ismerhetik tartalmát, akik igazán értik és átérzik azt. Így nem kerülhet illetéktelen kezekbe – mondta döbbenetes erejű beszédében.

A vasútállomásnál elhelyezett emléktáblánál *Szita Károly* a fakuló emlékezettel perelve Kaposvár hajdan volt zsidó közösségét idézte meg. A maroknyi visszatérőből a ma még élők segítenek abban, hogy soha ne felejthessük el az áldozatokat, sem azt a diktatúrát, amely meg akarta semmisíteni őket – fejezte be gondolatmenetét a polgármester.

A Bét Háchájimban *Schönberger András* főrabbi – mintegy csatlakozva *Suchman Tamás* beszédéhez – kemény szavakkal ítélte el azt a rasszista, antiszemita sötét erőt, amely a tiltás és korlátozás ellenére továbbmenetel, megfélemlítve mindent és mindenkit, aki „más”.

A kántori teendőket *Klein Ervin* főkántor és *Anatolij Klavinszkij* látták el.

Spitzer Edit

Révkomárom

Az előző évekhez képest csendesebben emlékezett a révkomáromi hitközség a helyi és környékbeli zsidóság deportálásának 66. évfordulóján. A maroknyi túlélő többsége megromlott egészségi állapota miatt már nem tudott kijönni a temetőbe, kevesebben érkeztek külföldről is...

Paszternák Tamás koordinátor köszöntötte a megjelenteket, köztük a város, Komárom-Esztergom megye, a társegyházak és a régió zsidó közösségei képviselőit. *Paszternák Antal*, a KZSH elnöke felidézte az 1944-ben

zött mezűt a felújított Menház kapujára. Ezt követően a város, Komárom-Esztergom megye és a hitközség képviselői megkoszorúzták a zsinagóga falán található emléktáblákat, majd a jelenlévők gyertyát gyújtottak a zsinagógai mártíremlékműnél.

Az emléknapp lezárásaként az Európa-udvarban nyílt meg a beszercebányai Szlovák Nemzeti Felkelés Múzeuma és Révkomárom város közös rendezésében az „Auschwitz album” című szabadtéri kiállítás, kilencedik helyszíniként Szlovákiában. A múzeum igazgatójának beszédét követően *Schwezoff Dávid* kántor énekelt, majd az érdeklődők megtekintették a kiállítást.

PA

Ács és Nagymenyér

A *Petrasovits Anna* által vezetett Ács Városért Társaság szívében viseli az egykori ácsi zsidó közösség emlékének ápolását. Az idei emléknapp a felújított temetőben kezdődött, ahol *Radnóti Zoltán* rabbi idézte fel a hitközség dicső múltját, és emlékeztetett a népi tragikus – napjainkban is intő példaként szolgáló – brutalitására. A rövid szertartást követően a temető előtt került sor a délutáni imára, melyen több, Ácsról származó, emlékezni visszatérő ortodox hittestvérünk is részt vett a Londonban élő *Abelesz Jisroel* vezetésével. Eljött *Deutsch Gábor*, az ORZSE tanára és a környékbeli közösségek képviselői, és ott volt *Winkler Miksa*, aki a temető rendbetételét koordinálta.

A Mártírnap a vasútállomás melletti emlékműnél folytatódott, majd egy helyi étteremben – polgármesteri beszéddel, emlékműsorral – zárult az idei ácsi megemlékezéssorozat. A kántori teendőket *Schwezoff Dávid* látta el.

A késő délutáni órákban, a hagyományoknak megfelelően *Varga László* tanár úr szervezésében, a nagymenyeriek hajtottak fejet a város elpusztított zsidó közösségének emléke előtt a kultúrház falán lévő emléktábl-

CSOMÓS RÓBERT

Családfa

Egy tüntetés margójára

Ki tudja, miért, ha megöregszik az ember, kíváncsivá lesz. Noha előre tudhattam, hogy nem kerül elő kutyabőr és nem kell sürgősen heraldikushoz fordulnom ősnemesi címerem megrajzolása ügyében, elkezdtem a „gyökerek” után kutakodni. A napokban internetes értesítést kaptam Tiszafüred kedves könyvtárosnőjétől, dr. Szegő Ágnestől a családfám ügyében, és most jelentést teszek róla, mert mégis büszke vagyok a vérvonalamra.

Üknagyanyám, *Schwalb Lényi* apja, *Schwalb Márton* még mint szegény házaló szerepel az 1843/44-es türelmiadó-összeírásban. Lényi özszeszen tizenegy gyereket nevelt fel. Sírköve ma is megtalálható a tiszafüredi zsidótemetőben. Egyik fiúgyermekének, *Lázárnak* ötödik lánya *Nina*, az én anyai nagyanyám. Ő 1874-ben látta meg a napvilágot, ugyancsak Tiszafüreden. Nagyapám nagyapja, *Frankfurt Izsák Mózes* viszont a Debrecen közeli *Bagamér* község szülőtte, ő tette híressé a családomat.

Már ennek az *Izsák Mózesnek* az apja, *Mihály* is nyugtalan vérű, izgága ember lehetett, mert nem tűrte a debreceni céhmesterek önkényeskedését, kirekesztését, hanem vándorbotot ragadott, és a messze *Majna-Frankfurtban* tanulta ki a kötélverő, kefekötő mesterséget. Betartva *Mária Terézia* rendeletét, ő „magyarostotta” *Frankfurtra* a családnevét.

Visszatérve fiára, *Izsákra*, az bizony 1848 zimankós decemberében a Debreceni Református Kollégium előtt pár szót váltott, sőt kezét is fogott a kormányzóval, *Kossuth Lajos*sal. Ez úgy esett, hogy tizenhét évesen önkéntes nemzetőrként strázsálta az odamenekült országgyűlést, majd ezen a kézfogáson fellelkesedve azonnal felcsapott honvédnek, és alig több mint egy hónap múlva *Branyiskónál* maga *Guyon Richárd* léptette elő őrmesternek. Később ezért a „hazafias” debreceni magisztrátus feljelentette, és besorozták *Pfanzelter osztrák tábornok* gránátosa közé. Onnan azonban a „magyarkodása” miatt beígért botozás elől megszökve, egy bolond márciusi napon átúszta a jeles *Mincio* folyót, két hónapig bujdosott, majd jelentkezett a *Garibaldi* seregében küzdő, *Türr István* vezette magyar légióhoz.

Főhajtság Ságvári előtt

Hanti Vilmos emlékezett

A 66 esztendeje meggyilkolt *Ságvári Endrere* emlékeztek a MEASZ központjában, a Népszínház utcában.

Ságvári ifjúsági és háborúellenes mozgalmakat szervezett. A szélsőjobboldaliak két emléktábláját is szétverték pár éve Budapesten. Ezen szétört emléktáblákat mementóként a MEASZ őrzi.

Először *Kerecsényi Zoltán*, a MEASZ elnökségének tagja tolmácsolta Ságvári Endre „Magad vagy” című költeményét. Kevesen tudják, hogy Ságvári hosszú éveken át írónak készült; sok verse, novellatörredéke, stíluskísérlete maradt meg.

Ezt követően *Hanti Vilmos*, a MEASZ országos elnöke beszédében kiemelte: szeretné, ha ma Magyarországon az összes demokratikus párt összefogna, és nem engedné a szélsőséges mozgalmakat továbbfejlődni. Egy ma is élő 93 éves bajtárs a 20. század egyik legkiválóbb hazafiának nevezte Ságvárit.

A rendezvényt megtisztelte *Debreczeni János* veszprémi polgármester is, aki a Cozma-gyilkosság alkalmával antirasszista kiállításával mutatott példát az országnak.

K.Z.

Így elérte, hogy nem a swarzelb kétfejű sas, hanem mégiscsak magyar zászló alatt esett el *Solferinónál*. Őt *Cassiano* községben tizenhét másik Mózes-vallású katonával együtt posztumusz hadnagyi rangban temették el. A kis parasztlány, *Piola Elvira* viszont, aki két hónapon át bujtatta, apja és bátyjai elől menekülve „szégyenével”, terhesen, de módos asszonyként jött Magyarországra, hogy a családi fészkekben, *Bagamér* községben szülje meg a fiát. Bizony, mert a katonák, a bajtársak 117 ezüstpöttyöt gyűjtöttek össze a részére, ehhez adott *Garibaldi* hadipénztára újabb 150 lírát, *Viktor Emánuel* pedig kiegészítette kerek ötszázra a summát. Hát ebből nyitott az unoka, *Frankfurt Mór*, az én nagyapám később *Miskolcon* kefekötőműhelyt.

Na, ez a *Frankfurt Mór* visszautott a nagyapjára. Ő a Cs. és Kir. Debreceni 39-es Honvéd Gyalogezred katonájaként négy évig hadakozott az orosz, a román, majd az olasz frontokon, mindenütt sikertelenül. Szapnel- vagy gránátszilánktól megsebesülte, még az *Isonzónál* is élve úszta meg a mustárgázt, ezért 1935-ben TŰZHARCOS kitüntetés is kapott a Kormányzótól (a vitézi rend tagja zsidó akkor már nem lehetett). Arcképe és tettei a MAGYAR FRONTHARCOS MOZGALOM 1938-ban kiadott nagykönyvében megtekinthetők. Két fia, *Sándor és László*, már nem folytatta a családi hagyományt, ők nem vitézkedtek. *Sándor* 1943 tavaszán nyomtalanul eltűnt az ukrán sárban, *Lászlóról* viszont hivatalos jelentés jött, hogy az ellenséghez való átszökés kísérlete közben „dicstelenül elhullott”. Ezek után nagyapámnak még az auszweitzer gázkamrát is sikerült elküldnie. A deportálásnál ugyanis *Dávid-csillag* főlé kitűzte a kitüntetését, és ennek okán a miskolci pályaudvaron agyonverték a csendőrök. Így aztán nem kellett megélnie felesége, két lánya és három unokája (*Zsuzsika* másfél, *Tamás* tizenkét, *Felicia* tizenhárom éves volt) halálát. Ja, igaz, két menyje terhes volt, azok is odamaradtak.

Így fizetett a HAZA!

Két epilógus:

Mindez onnan jut az eszembe, hogy egy tüntetés alkalmából életem lépett egy gorillatermetű gárdista, és háromcentis homloka alól kivillogó gyűlölködő szemekkel, több mint gyanús akcentussal azt röffentette felém: Te, zsidó! Mért vagy te itt? Takarodj Magyarországról!

Nem voltunk egy súlycsoportba sorolhatóak. Ő fél fejjel magasabb, húsz kilóval nehezebb és jó negyven évvel fiatalabb lehetett nálam, mégis replikálni mertem.

– Te, Szepe! Nincsfan szapad neked így peszél. Te nem gyűlösezel az a folksbund, hanem te most vagy meglenni ósmatyar szittyta fitéz, aki fére árán is fedi a hongyepű – feleltem.

Na ja! Lehetett hőködni! Pár méterre tőlünk ott állt a „fekete sereg”, a marcona rohamrendőrök. Nem ütött meg, bár lesírt róla, hogy szívesen megtenné.

***

A napokban kutyasétáltatás közben a Margit-szigeten megismerkedtem két igazán szép, üde, szakiskolás szókével. Szóba elegedtünk, valahogy terítékre került a történelem, ennek során felvetődött *Görgy Artúr* neve.

A szókévből nem tudta megmondani, ki is volt ez az ember, a másik már kapiskálta a témát. Ravaszul visszakérdezett.

– Történelmi személyiség volt vagy rockzenész?

Ecce: kör-, kor- és kórkép! Eny-nyit akartam elmondani.

A betérés jelene és jövője Izraelben

Abszolvált betérések, jogi háborúkkal

Vajon kötelező-e betartani életük végéig a zsidó hitélet összes szabályát, vallásos iskolába kell-e küldeniük gyermekeiket a betérteknek, ahogy az izraeli ortodox rabbinátus megköveteli? Vagy az engedékenyebb modern reformzsidóknak van igazuk, akik szerint elég, ha a parancsok számukra tartható részét teljesítik, magukat a zsidó nép tagjának tekintik, sorában jóban-rosszban osztoznak, és az ókori Hillél rabbi valláserkölcsi minimumát követik, mely szerint „ne tégy olyat másokkal, amit nem szeretnél, ha veled megtennének!”

Égető a kérdés: a 21. századi zsidóság egyik legnagyobb kihívása az asszimiláció, a vegyes házasságok, a nem zsidó házastársak befogadása, a gyermekek hovatarozása. Amerikában manapság durván hatmillió zsidót számolnak, a felnőttek felének már más vallású a párja. Gyakran még a zsidó vezetők társa is keresztény származású, gyermekeiknek mégis szeretnék átadni a judaizmus hagyományait, zsidó iskolákba járatják őket, s életükben fontos helyet kap Izrael. De nemcsak az Újvilágban, a zsidó államban is komoly kérdés lett a betérés az egykori Szovjetunió összeomlása, az orosz ajkú alijahullám, a keresztény házastársak, a gyermekek, unokák befogadása óta. A vegyes házasságban élők vagy olyanból származók számára az egész világon kulcskérdés, hogy ne érezzék magukat másodosztályú polgároknak a zsidó államban, hogy bevándorolhassanak, hogy ott szabadon házasodhassanak, hogy haláluk után zsidó családtagjaik mellé temetkezessenek. Ezen áll vagy bukik a diaszpóra jövője, zsidóságuk megőrzése, az Izraellel kapcsolatos testvéri vagy akár ellenséges álláspont.

A zsidó jog, a halacha szerint az számít zsidónak, aki betért, vagy akinek az édesanyja zsidó, de ezen az alapon a statisztikák szerint megkérdőjelezhető kb. 300 ezer izraeli vallása, és akkor még nem szoltunk az elmúlt húsz évben már helyben született gyermekekről, akikről nem tesznek közzé efféle nyilvántartást. Integrálások politikai ügy lett, amelyet *Avigdor Lieberman* „Izrael a hazánk” nevű pártja zászlajára tűzött, és ezzel főleg az orosz ajkú szavazók révén 15 képviselőt szerzett a 120-ból. Az orosz ajkú tömegek boldogan zsidóvá válnának, de a mélyen konzervatív izraeli rabbinátus az elmúlt évtizedekben tíz és száz ezrek helyett csak ezrek számára tette ezt lehetővé.

Pedig a nagy orosz alija óta több megoldási kísérlet is született. Nem hivatalosan, a rabbinátustól függetlenül, az Izraelben működő modern ortodox és reformrabbi sok ezer betérést abszolváltak, majd törvényes szabályozás híján jogi háborúba kezdtek elismertetésük érdekében. Mivel a zsidó államban 1948 óta egyelőre nem sikerült megalkotni az alkotmányt, alapvető jogi kérdésekben a gyakorlatilag alkotmánybíróként működő Legfelsőbb Bíróság, a Bagac hoz határozatokat, ha hozzáférnek. A reformerek rengeteg liberalizálást értek el precedensértékű mintaperek sorozatával. 20 éve mennek szembe a giurt, a betérést szűkmarkúan mérő rabbinátussal. Ma már pl. ha valaki Amerikában akár reformzsinagógában betér, akkor egy év múltán Izraelbe költözhet, és ekkor a belügyminisztériumban be kell jegyezni zsidóságát. Sőt, már azt is elfogadják egy formális amerikai betérési procedúra után, ha valaki Izraelben tért be nem a rabbinátushoz tartozó rabbinál. És ami a legfontosabb: a Bagacnál van már a legkövetkező peranyag, amely azt tenné lehetővé, hogy az alternatív zsinagógákban befogadottak új hitét is elfogadja a belügy. Ezen folyamat, a mintaperek háttérben főként a pénz-

Jeruzsálemi utcakép

zel és befolyással rendelkező amerikai zsidó szervezetek állnak, amelyek az amerikai asszimiláció kihívására a tömeges befogadás liberális válaszát ajánlják.

Szigorú és engedékeny rabbi

Nem csoda hát, hogy bombaként robbant amerikai zsidó körökben az új izraeli törvényjavaslat, amely az állami ortodox rabbinátus monopóliumává tenné a giurt.

Pedig senki sem kélti, hogy *David Rotem* javaslatát a jó szándék szülte. Ő maga horgolt kapedlit hord, elfogadja az ortodox rabbinátus fennhatóságát, miközben Lieberman pártjának szófogadó katonájaként – hiszen köztudott, hogy ez az egyetlen izraeli párt, melyben a vezető nem tűr semmiféle engedelmességet – az orosz bevándorlók tömegeinek minél teljesebb vallási befogadását szerette volna elérni. A szabályozás véghezviteléhez Rotem háttéralkut kötött a vallásos keletieket tömörítő ultraortodox Sasz párttal, amely támogatásért cserébe azt kérte, hogy a betérteknek minden micvét be kelljen tartani a jövőben, és hogy gyermekeiket vallásos iskolába járassák.

A színpalak mögött jó úton haladt, aztán mégis hatalmas botrányba, s kis híján kormányválságba fulladt az ügy. Pedig bizonyosan nem hübelbalázs módjára vágta bele: a törvényjavaslatot két évig készítette elő – egyesek szerint kiherélte – a Kneszet jogi bizottsága. Az egyeztetések során kikerült belőle a legjelentősebb harmadik paragrafus, amely a betértek izraeli letelepedését szabályozta volna. Ez a rész eleve megakadályozta volna, hogy esetleg palesztinok vagy vendégmunkások tömegei gyors betéréssel állampolgársághoz jussanak, bár az elmúlt évtizedekben erre csak elvétve akadt példa.

Maradt hát két paragrafus, de hiába az évekig tartó egyeztetés, a következő néhány szó miatt mégis kitört a nemzetközi botrány, amely kiborította az éjjeliedényt, a minisz-

terelnök beavatkozásához, a törvényjavaslat országos vitájához és kis híján koalíciós válsághoz vezetett: „Izraelben a rabbinátus a felelős a betérésért” – jelentené ki az új törvény. Miközben ezt így Izrael kikiáltása óta soha senki nem mondta ki. Ugyan elfogadott tény, hogy a belügyminisztériumban csak a rabbinátus esketését fogadják el, s a zsidóknak alanyi jogon, ingyen járó temetésekről is ők gondoskodnak, de a betérésekről eddig soha nem rendelkezett javukra a Kneszet, ezzel új, s a jövőben a diaszpóra számára egyre meghatározóbb jogokhoz jutnának.

Hatalmi harc ez a javából, amelyben egyik oldalon a liberalizálást követelő amerikai zsidó vezérkar küzd, a másikon pedig az izraeli állami rabbinátus őrzi és próbálja kiterjeszteni hatalmát. A vita alapkérdése, hogy ki téríthet be zsidóvá. *David Rotem* eredeti javaslata szerint minden helyi rabbi, a jelentkezők lakhelyétől függetlenül, ami a jelenlegi körzetesített helyzethez képest könnyítést jelentett volna, hiszen ha mondjuk Jeruzsálemben igen szigorúak a követelmények, akkor le lehet majd menni Tel-Avivba és ki lehet választani egy engedékenyebb rabbit. Igen ám, de a Kneszet bizottságában a rabbinátus nyomására egyszer csak becsúsztott a javaslatba, hogy csakis a rabbinátus által felhatalmazott helyi rabbi jogosult giurt adni. Vagyis másik kezükkel visszaveszik, amit az egyikkel adtak. Tehát mégiscsak a zsidóságot szűkmarkúan osztó rabbi nyernek majd felhatalmazást, s az orosz százezrek és az amerikai milliók pedig kívül rekednének.

Netanjahu nyomás alatt

Előrelépés a törvényjavaslatban, hogy ezentúl a rabbinátus utólag nem érvényteleníthetné a helyi rabbi döntését, ami a Druckmann-ügy nyomán különösen fontos. Történt ugyanis, hogy egy válás kapcsán az egyik nagy tekintélyű rabbi utólag érvénytelenített egy betérést, mert az

illető hölgy nem folytatta a vallásos életvitelt. Majd elkezdtek megkérdőjelezni a liberálisabb Druckmann rabbi által zsidóvá fogadott összes, mintegy 15 ezer ember giurját, s visszamenőlegesen is feltételes lett a Druckmann-betértek jogállása. Közben az érintettek minderről csak akkor értesülnek, ha esketés végett kényszerűen a rabbinátushoz járulnak.

Az ellentmondásos törvényjavaslat már éppen a Kneszet plenáris ülése került volna első szavazásra, amikor teljes súlyával közbelépett a befolyásos amerikai zsidó vezérkar. Jellemző módon nem a liberális izraeli tömegek mellesleg alig hallható tiltakozása verte ki a biztosítékot, hanem az USA zsidóságának gyors reagálása. *Jerry Silverman*, az észak-amerikai zsidók szövetségének elnöke (Jewish Federations of North America) és *Erik Joffe*, az amerikai reformrabbi egyik vezetője állt az új törvény elleni harcok élére. Mozgósították, akit csak kell, s kezeik olyan magasra értek, hogy Benjámin Netanjahu miniszterelnöknek nem maradt választása. Kiderült, hogy politikai háttéralku ide, fontos koalíciós partner alapkövetése oda, az amerikai zsidóság ellenében egy őket különösen érintő törvényt nem lehet elfogadtatni Izraelben. Netanjahu kénytelen volt felvállalni az összecsapást a kiszámíthatatlannak tartott Avigdor Liebermannal, s azonnal levetette a Kneszet napirendjéről a törvényjavaslatot. Persze nemcsak ez az ügy állt a két politikus mosolyszünetének háttérben, akadt közöttük elég konfliktus a külügyminisztérium működése nyomán is... Netanjahu végül kibékült Lieberman-nal, megegyezésük fontos része lett a törvényjavaslat betérjlesztésének elhalasztása januárig. A Sasz is megkapta a magáét, januárig a reformereknek is pihentetniük kell a Bagachoz benyújtott precedensértékű pert.

Izraelben az a szokás járja, hogy ha nem tudnak vagy nem kívánnak dönteni, akkor gyorsan alakítanak egy bizottságot a kérdés tanulmányozására. Ezúttal is ez történt. Az újabb egyeztetéseket *Natan Scsaranszkij*, a Szochnut vezetője irányítja. Egyelőre januárra halasztották a szöveg Kneszetbe kerülését, de egyértelmű a kormányzati szándék, a törvényjavaslat agyonüllesztéssel történő lassú kivégzése, örökre szóló halogatása. Egyelőre maradt hát a status quo, de mindkét oldalon készülődnek már az újabb összecsapásokra.

Shiri Zsuzsa
Jeruzsálem

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelevélhez is

FRANK (alapítva: 1892/1972)
Tel./fax: (1) 331-5743
E-mail: frank1063@t-online.hu

Munkadíjból 5% kedvezmény!

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

Adalékok a kántor-
művészet történetéhez

4.

Itt is említenék magyarországi vonatkozásokat, akik ennek a stílusnak voltak elhivatott, kiváló művelői, első helyen a Dohány utcai templomot sok éven át szolgáló lengyel származású LINETZKY BERNÁT-ot, minden idők egyik legkiválóbb kántorát, a briliáns technikájú énekest, hatalmas tudású muzsikust és gyönyörűen imádkozó kántort. Mellette kiemelkedő helyen említhetjük Szeged nagyját, LAMBERG MÓR főkántort, akinek bemutatkozó istentisztelete végén a szegedi zsinagógában a vallásos szokásoktól ugyancsak eltérő módon az elragadtatót, magáról megfélemlítő közönség részéről felzúgott a taps. Itt említeném a Kazinczy utcai templom két nagy hírű kántorát, a kelet-európai stílus ragyogó képviselőit, MAJSE PREISZ-t, az aranyhangú FISCH JÓZSEF-et és a mindannyiuk felett álló TKATS IZRAEL-t, a Rumbach utcai zsinagóga legendás főkántorát.

A közelmúlt kántorai közül ezt a stílust képviselte ragyogóan a debreceni, később budapesti, Páva utcai kántor, TANNENBAUM DÁVID, a hódmezővásárhelyi, majd a pesti Csáky (ma Hegedűs Gyula) utcai FENÁKEL MIKLÓS, valamint STERN LÁSZLÓ és LÓRÁND MÁRTON. Ugyancsak ebben a stílusban vált naggyá a Magyarországon elsősorban operaénekesként ismert, fenomenális hangú, felejthetetlen barátom és pályatársam, KELEN TIBOR.

Akárcsak a német-osztrák stílus esetében, itt is érezhető a környezet ráhatása. Nem ritka, hogy egy-egy orosz népdalmotívumot, de legalábbis zenei szerkezetének jegyeit fedezzük fel egy-egy kántorszámnál. Egyébként jól odafigyelve magyar népzenei töredékeket, strukturális jegyeket is felismerhetünk az itthon alkalmazott, itt komponált kántorénekek némelyikében.

A mai zsinagógai zene fontos és megkövetelt összetevője a közös éneklés. Ez sem új jelenség, gyökerei a Szentélyig nyúlnak vissza. Egy időben eltűnt, nem is érezték szükségét. Sulzer idejében, ha kisebb mértékben is, de ismét előtérbe került, elég, ha csak a templomainkban minden péntek este felhangzó VAJÓCHULU és MOGEN OVAJSZ imákra, vagy az ünnepeken a Tóra kivételénél mindig együtt énekel Nombourg-féle VAÁNI SZÓFILO-SZI-ra hivatkozom, nem is szólva a nagyünnepek számos melódiájáról. A közös éneklés fontos, csupán a mértékre és az egyensúlyra kell vigyázni. A közös éneklés nem azt jelenti, hogy a közösségnek minden hangot, minden szót együtt kell énekelni a kántorral. Vannak olyan percek, amikor kívánatos a közös ének, a közösség aktív közreműködése, és vannak olyanok, amikor hallgatni, odafigyelni, érezni és befogadni sokkal többet jelent. Az amerikai zsinagógákban egyre nagyobb helyet foglal el a közös éneklés. Ennek szolgálatába állította munkásságát több kántor és liturgiai komponista, mint MEIR FINKELSTEIN, SOL ZIM és mások. A könnyen megjegyezhető, fülbemászó, sok tekintetben az amerikai popzene stílusát, máskor a chásid melódiák világát idéző számok elterjedése rohamos. Előnyük, hogy a közösség aktíván részt vesz az istentisztelet menetében. Hátrányuk, hogy a népszerűség, a könnyen megjegyezhetőség oltárán feláldozzák az imák tulajdonképpeni értelmének, szellemének a megfelelő zenével való kifejezését. Gyülekezetként változik, hogy melyik szempont kerül a másik elé. Mindenképpen fontos feladat és felelősség hárul a kántorra, hogy találja meg a megfelelő pillanatokat, amikor akár egy popzenei stílusú istentisztelet keretében is képes vallási, lelki és zenei értelemben inspirálni.

DEUTSCH GÁBOR

Évforduló a gyászos napon

Nagy gondolkodók szerint annak, hogy a zsidóság az üldözések ellenére évekre oda fenn tudott maradni, az az egyik titka, hogy a vallási ünnepek családi ünneppé tudtak válni. Az örömneppeken megajándékozzák egymást, vagy máskor trenderliznek a gyertyák mellett, ősszel díszítik a sátrat, a félelmetes napokon meghatottan kívánnak egymásnak szerencsés, boldog esztendőt, a gyásznapokon átérző azon időszak tárgyelmét. A debreceni Deutsch családnak (sajnos csak névrokonaim) év hó 9-én fokozza bánatukat, hogy a Szentély pusztulásának emléknapján a família koronája, *Slajme Zálmen ben Menáchem Arje Deutsch Sándor*, beosztásának sorrendjében előimádkozó, sajchet, kántor, rabbi, eltávozott az Örökkévalóságba. Három fia ilyenkor találkozik, kettő Amerikából jön, *Mendu Boro Parkból* és *Jánki Monseyből*, felkeresik a debreceni temetőben sírját, ahol több más felmenőjük is nyugszik. Például a nagypapa, aki év hó 20-án ment el annak idején, tehát ezen hónap igen szomorú a Deutsch család számára. Ez évben a három testvér közül *Mendu és Jidu* lehetett jelen, objektív okokból *Jánki* majd ősszel utazik *Hajdú* megye fővárosába. Tiso beavd utánján, amikor a bójt javarésze lezajlott, a kis templomban, amíg a hívek lassan gyülekeztek, beszélgettünk a főrabbi úrral és fivérével, *Menduval*, akik egymás szavát kiegészítve idézték édesapjuk emlékét. Az édesanya, *Ella* néni szintén jelen volt, hitelt adva az elhangzottaknak. Egy-egy régi ismerős is hozzátette a maga élményét.

Ezek szerint a nagypapa kocsmáros volt. Ugyanakkor chászid is, jámbor ember lévén fiát jesivákban taníttatta, Csengeren a legendás *Jungreis* rabbinál, majd *Derecskén*, később *Tiszafüreden* egy másik *Jungreis* rabbinál. Tudni kell, hogy 32 *Jungreis* rabbi folytatta áldásos tevékenységét az országban a háború előtt. Az ifjút munkaszolgálatra vitték, vagy 6 és fél év elteltével jöhettek vissza Debrecenbe. Akkor még élénk zsidó életet igyekeztek ébreszteni a megmaradtak. A vereszettség itt is jelentős volt. Három helyen gyülekeztek a templomba járók (50-ig négy helyen, mert a gyermekotthonban is szerveztek minijent). A status quo a Kápolnás utcában, az ortodoxok a Pásti utcai nagytemplomban és az udvaron lévő *Bész* hámedresben, a chászidok a Csók utcában. *Slajme Zálmen* odajárt, sőt, előimádkozott szép hangján, és a speciális dallamvilág ismeretében erre alkalmasnak találták, bár nőtlen volt. A deportálásból hazatért *Ella* 38 hozzátartozóját vesztette el. A majdnem üres házban a nagybácsinál talált menedéket. Ezen év szerencsés napon szépen felöltözött, és elment a nagymamához. – Nálam van egy árva lány – mondta –, magánál egy jóra való derék legény, egymáshoz illenek. A nagymama egyetértett, a két fiatal is. Megtartották a lakodalmat. *Mojse Stern* rabbi – aki ráv *Strasszernek*, az igaz embernek, a cádiknak az unokáját vette el – adta össze őket. E házasságból három fiú született. A fordulat éve után, ahogy az akkori ideológia hangosabb lett, úgy zárták be a vallásos iskolákat, és ezért a hagyományhoz ragaszkodók a jövőt féltve igyekeztek törvényesen vagy illegálisan elhagyni az országot. Elmentek a rabbik a városból. *Mojse Weisz* sajchet mint dáján átvette az ottani ortodoxia szellemi irányítását. De Budapesten is erős vándorlás indult meg, őt a fővárosba is hívták. *Slajme Zálmen* a hitközség-nél dolgozott, főnökei, munkatársai szorgalmazták, hogy tanulja meg a metsző, a sajchet mesterségét. Előbb húzódozott ettől, de belátta, hogy hasznára lehet a közösségnek. Igyekezett tanulni *Friedmann* és *Lazarovics* uraknál, akik *Kecskeméten* vágta, a kábolét (működési engedélyt) *Mojse Weisz* akkor már mint rabbi szignálta. 1961-et írtak. Nemcsak baromfit, hanem négy lábú állatot is vágott, sőt libát is, ami veszélyes kategória. A ho-

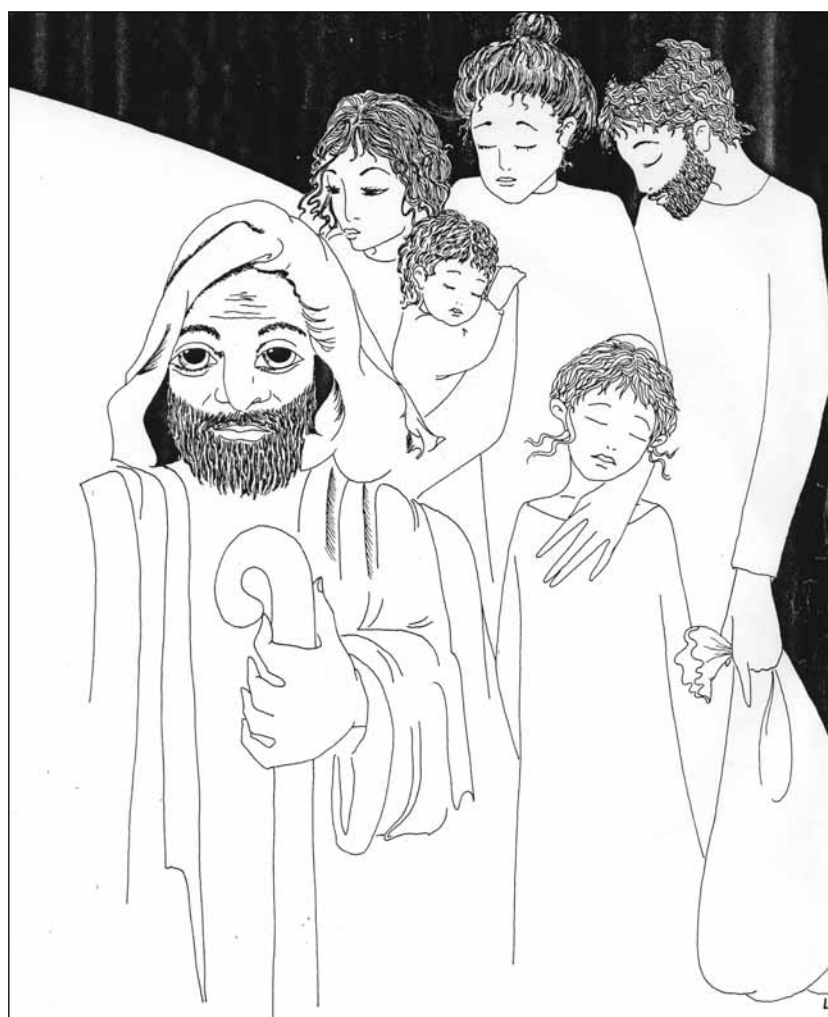
rizont egyre szélesedett. *Mojse Hirsch* Nyíregyházáról távozott, tehát oda is kellett menni, aztán *Mátészalkára*, *Tiszafüredre*, *Nyírbátorba*, *Hajdúszoboszlóra*, *Berettyóújfalura*, sőt, sokszor *Miskolcra* is. Tehát teljes Kelet-Magyarországot járta be.

A beszélgetést hallgató *Markovics Tibor* üvegesmester közbeszólt, *Kisvárdát* ki ne felejtjük. Mint odavaló, látta, amit látott, hogy hetenként megfordult ott a mester. Debrecenben sajnos meghalt *Katz* úr, a status quo kántor és metsző, az ő feladatát is át kellett venni. Sokszor egész éjjel tanult. Egy ideig *Reinitz* bácsi társaságában, amíg az ki nem ment Amerikába. Csirkét ő is tudott vágni. Befűtöttek az imaház fa- és szénfűtésű kályhájába, egyrészt hogy meleg helyiség várja az imádkozókat, másrészt hogy tanulni tudjanak hajnalig. A mohél feladatát nem látta el, bár szó volt róla, hogy elsajátítsa, de erre nem került sor. Mégis sac-macnak tekintették, jelentése: minden. Mint rabbi esketett, temetett, szónokolt, tanított, kántorkodott, sófárt fűvött mesterien, tórát olvasott igen szépen, sőt, a nagypapa kocsmároskodását nem tagadva, saját készítésű kóser borral látta el a közösséget, és sakterolt. Mondták neki, üljön a keleti oldalon lévő páholyba, ahova a rabbik szoktak. Ő szírienyen maradt a megszokott helyén. Hosszú ideig a status quo-k nem találtak rabbit, minden teendő reá hárult, a kóser konyha, a rituális fürdő ellenőrzésével. Soha rosszat senkiről nem mondott. Szombaton nem sétált az utcán, nehogy valaki kezében tászkát, ridikült lásson, ne hozza szegénybe, de ő se csalódjon senkiben. Gyermekait tanította, de amikor *Pesten Paskusz Mór* ortodox elnök elérte, hogy *Benedikt Saje* rabbi vezetésével a Dob utca 35.-ben jesiva működjön, bentlakásos talmudiskola, mind a három fiút odaküldte. A két idősebb, *Jánki* és az akkor 9 éves *Mendu* akkor már talmudot, misnájszt és gemorét tanultak a kommentárokkal, így nem a tórát gondosan magyarázó *Mózes Imre* bácsihoz kerültek, a Jidu igen. Ha jöttek ellenőrizni a Claims Conference-től vagy a Jointtól, hogy lássák, mire költik ott a pénzt, *Mendut* és *Jichák Weisz* fiát, *Lájbist* szólaltatták meg, hadd ámuljanak az érdeklődők.

Erről a jesiváról nagyon sokan beszélnek elismeréssel, s teljes joggal. Meg lehet nézni a hosszú sort, akik on-

nan kikerültek. Igaz, a legtöbben más-
hol, többnyire külföldön folytatták tanulmányait, de a fundamentumot megásták, és anélkül nincs építkezés. *Benedikt* rabbi *Weisz Ignác* helyettesítette, aki a sajchet mesterségét is megtanulta, feleségével a gyerekek ellátásáról is gondoskodtak. *Simon Weisznek*, a szép hangú kántornak nem adott gyermeket a Teremtő. *Ella* néni mosolyogva mesélte, hogy a Jidut akár meg is vette volna. Kényeztette, nevelte. Jidu, néhány társával kamarakórust alkotva, hümmögött, zümmögött a főkántornak, segítve a produkcióját, ahogy nagyobb ortodox templomokban szokás. *Mendu* nevetve említi, valami csíny miatt nem vitték kirándulni, azt mondták, gyakoroljon. Ez alatt megtanulta a tóra olvasását. Most hálás érte. A sok-sok név közül néhányat érdemes kiemelni, akik akkor ott diákok voltak. *Weiszberger T. Mojse* ortodox főrabbi Budapesten. Testvére, *Pinchász*, elismert tanár és szófár. *Brüll Zálmen* rabbi Izraelben. *Herczog László* ortodox elnök. *Ráv Schöner Alfréd* az ORZSE rektora. *Deutsch Jidu* a Budapesti Rabbiság igazgatója. *Mendu* egy nagy könyvkiadó menedzser. *Jánki* és a többiek mind őrzik a hagyományokat. A beszélgetés során sok név hangzik el tanárokról, barátokról, az idő múlik. Ők imaterem lassan megtelnek. Annyit mondanak még a Deutsch fiúk, hogy hálásak apjuknak, de anyjuknak is, hogy a Dob utcai iskolába adták őket, és hálásak azoknak is, akik sok nehézség árán alapították és működtették a jesivát. Jidu rabbi még megjegyzi, *Simon Weisz* ortodox kántor még azt is megtette, hogy esküvőjén, amelyet a rabbiszeminárium udvarában tartottak meg, vállalta a kántor feladatát, és nagyon szépen énekelte.

Ha az ember körül néz tiso beavd estéjén a Bethlen téri kis templomban, többnyire a szokás szerint borotváltan, buzgón imádkozó embereket lát. Másodpernyi pontossággal betartják a bójt idejét. Ha messzi földről egy külföldi betévedne ide, aki nem hallott még Dob utcáról, Síp utcáról, leülne közéjük, csak annyit mondana: jámbor emberek között fohászkodott Budapesten. A záróima után a két Deutsch fiú elmondta apjuk után a halálzási évfordulón kötelező kádís imát. Írjuk le az utolsó mondatot. *Ráv Slajme Zálmen Deutsch Sándor* rabbisajchet élt 69 évet, meghalt 26 éve, az idén lett volna 95 éves.

Exodus

(Lovas Anna rajza)

Deutsch Gábor

Deutsch Gábor a hazai zsidóság egyik legtermékenyebb írója és krónikása. Vallásos nevelést kapott, chéderbe járt. Azóta is őrzí ősei hitét és a füstté vált, de szellemében elpusztíthatatlan vidéki zsidóság karaktereit, hagyományait. Mindennap jár zsinagógába, judaisztikát tanít az ORZSE-n.

Deutsch Gábor az egyik legboldogabb és legkiegyensúlyozottabb ember, akivel ebben az ideges városban, országban találkoztam. Közel áll és él Istenhez, aki szerető feleséggel ajándékozta meg. Péntek esténként a szombatköszöntő istentiszteletek során a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában imádkozik és tart hetiszakaszmagyarázatokat, amelyek igen népszerűek. Az utóbbi időben egyre több fiatal arcot látni a kilében. „Dajcs tanár úr” közérthető stílusban és a mai ember számára is érthető magyarázatokkal, hasonlatokkal mutatja be az aktuális hetiszakaszt.

A Visegrádi utcai zsinagóga közösségéhez tartozom. Mivel ott péntek esténként nincs ima, a hagyomány tisztelete és fizikai közelsége miatt a szombatot a Hegedűs körzetben fogadom. A „Csákyban” így hát állandó „vendég” vagyok, ennek ellenére nagyon hamar befogadtak. Jól érzem köztük magamat, és *Lówy Tamás* személyében egy kiváló rabbi tanításait hallgathatom.

Hamar befogadták a Hegedűsben

Amikor *Lówy* főrabbi úr átmenetileg nem volt a Hegedűsben, a „Visegrádi” járt imádkozni, és ott látta, hogy *Dov Lévy* rabbi úr mellett én szoktam beszélni a hetiszakaszközlő. Erre alapozva kérhettem fel, hogy nagyon erős és kidolgozott bevezető tanításai után péntek esténként beszéljek az aktuális zsidóráról. Először csak néhány alkalomról volt szó, de aztán helyi hagyománnyá vált. Egészen addig szeretném folytatni, ameddig látom az érdeklődést az emberek szemében.

„Elmondjuk nektek...” A mi korosztályunknak, az idős embereknek tovább kell adnunk a Tórát és az arló való ismeretünket. Az ORZSE-n csütörtök reggelként tartok ilyen előadásokat a „Zsidó életélmény” órákon.

Rengeteg érdekesítő és könnyen érthető hetiszakasz van. Hogyan lehet emészthetővé tenni a kevésbé egyszerűket?

Hetiszakaszmagyarázataimat midrásokkal, a zsidó legendárium mesés és tanulságos történeteivel fűszerezem, érdekes és a néha szükséges törói szöveggel kapcsolatos kérdésekre választ adó példázatokkal. Mindig felhívom a figyelmet, ha nem a Tórából idézek. Amikor szükség van a Szentírás, bőbeszédű a midrás! Jó példa erre Ábrahám születése. A Szentírásban Ábrahám – vagy akkor még Ábrám – történetét 75 éves korától követhetjük végig. Mivel csak a legkritikább esetben születnek ilyen idős emberek, a midrások segítenek bemutatni Ábrahám addigi életét.

Fontos szempont, hogy a történelem és a mindennapi életünk nem áll meg a zsinagóga kapujánál, éppen ezért aktualitásokról is beszélek. Természetesen nem a napi politikai ügyekről.

Új vezetés, új hívek

Döbbenetes, hogy a Szentírás mennyire érvényes, aktuális még ma is. Hozzánk szól.

A Ködosim hetiszakaszból olvashatjuk, hogy „Legyetek szentek”. Vajon hogyan? A következő mondatban konkrét és ma is megszívlelendő

választ kapunk: meg kell tartani az Örökkévaló szombatjait és „félni” szüleinket. Mással megfogalmazva: legyetek Emberek, emberségek! A Tóra az ember és ember közötti kapcsolatokról is szól, tanácsot és erőt ad a mindennapok során.

Hogy látja a Hegedűs-zsinagóga jelenlegi helyzetét? *Lówy Tamás* a patinás körzet régi-új főrabija, *Egri Oszkár* pedig új elnöke.

Mindig is jó véleményem volt a körzetről. Nagyon helyes törekvésnek tartom, hogy új embereket próbálnak most megszólítani és visszahozni őseik hagyományához. Fontos feladat a zsidó fiatalok elérése, akik zsidó kulturális rendezvényekre, ifjúsági szervezetekbe még eljárnak, de imádkozni már sajnos nem mindig.

Hogyan lehet kedvet csinálni a valláshoz, csúnyán fogalmazva: miért érdemes zsinagógába járni?

Csak egy szempont: sajnos minden ember életében eljön az idő, amikor elhunyt hozzátartozói, szülei után kádíst kell mondani. Ehhez viszont zsidó közösség, legalább tíz felnőtt zsidó férfi kell. Vajon ha nincs templom és minjén, mégis hol és hogyan mondhatnánk el a kádíst? Tehát nemcsak magunkért kell elmenni a templomba, hanem a többi imádkozóért is. Azért, hogy tudjanak imádkozni, Tórát olvasni és kádíst mondani.

Kultúrszidóság és asszimiláció

Zsinagóga nélkül nincs zsidóság. Tessék megnézni: ahol bezárták templomainkat, megszűnt és asszimilálódott a zsidó közösség.

Nemrég jelent meg legújabb könyve: *Képeslapok a múltból. Honnan kerültek elő és mit ábrázolnak ezek a képeslapok?*

Iszák Gábortól, könyveim többségének kiadójától származik az ötlet. Képeslapgyűjteményéhez kerestem novellákat. Eddigi és új írásaimból került összeállításra a kötet. A régi, megsárgult képeslapokon látható templomok és vallási objektumok jelentős része ma már csak papíron van meg, a megmaradtakat pedig alig látogatják. Nincs, aki imádkozzon bennük... Ezek a fotók és a valós történetek a bizonyítékai annak, hogy milyen nagyszerű és pótolhatatlan zsidó élet volt a magyar vidéken. Beregszásztól egészen Makóig.

Rövid és olvasható stílusú novellákat tartalmaz a könyv, amely remélem, kedvet csinál más köteteimhez, az „Ajtonyítás”-hoz és a „Gyökér, szár, virág”-hoz, a „Nagy csodák”-hoz, az „Elmondjuk Nektek”-hez is. Egyszerű vallásos emberekről írok és kiemelkedő személyekről, akiknek az élete kalandos és tanulságos volt.

Szilágyi Iván Péter

Ha érdeklő ősei története és személyesen is hallani szeretné Deutsch Gábort, jöjjön el péntek esténként a Hegedűsbe: www.bzsh.hu

Gázszerelés

- Gázberendezések, gázvezeték új szerelés hatósági engedéllyel
  - Időszaki kötelező ellenőrzése (2008. XL. tv. 89.§ [6])
  - Vízoraszterelés
  - Fűtőszerezés, fűdőszoba-felújítás
- FRANK** 1063 Budapest, Szív u. 28.
Tel.: (1) 331-5743, 06-30-932-3615

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelők címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. I. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbistület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimhá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermekét Ábrahám szövetségébe felvehessek.

Könyvnyomatás, színes nyomtatás, fénymásolás, plakátnyomatás. Messinger: +36-20-934-9523, www.rcontact.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Tóratekercsek, tfilinek és mezük számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusalimi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkészülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

24 m²-es üzlethelyiség kiadó a VII. ker., Síp utcában, hosszú távra. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5568 telefonon.

Fogtechnika! Fogorvosok javítása, készítése, nyugdíjasoknak kedvezményekkel. Igény szerint házhoz is megyünk. Bejelentkezés: +36-30-398-3107.

Végvárközéphez közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Kárpótlási jegyet, földtulajánny legmagasabb áron vásárolok. Azonnali készpénzfizetés. 06-20-575-1411.

Dunakeszi eladó új, kastély jellegű épület, 800 m² + teraszok. Teljes wellness ellátás, központi légkondicionálással, minden extrával (belső fűthető medencék, szauna, konditerem). Többgenerációs is lehet. +36-30-212-7993.

Újlipótvárosban, nemrég épített házban 65 m²-es, szép, világos, erkélyes lakás családi okok miatt sürgősen eladó, esetleg hosszabb időre kiadó. Tel.: +36-1-239-0758 vagy +36-20-326-0600.

Középkorú nő idős néni gondozását vállalja külföldön. +36-20-981-3449.

Alternatív nyirok, cellulit (fogyasztó) masszázsa. 06-70-617-7809.

Női-férfi pedikűrös házhoz hívható. Cukorbetegnek is. Budapesten. Bejelentkezés: 06-30-302-0034.

Antik csillárok javítása, vétele, eladása. 321-2972. Bp., Hevesi S. tér 3.

Éltartási szerződést kötné ottlakással

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek

Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft. Nyomtatás:

VEZSPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

egészségügyben jártas házaspár. 06-1-299-0550, este.

VII. ker., Damjanich utcában, felújított házban 49 m²-es, 1 szoba összkomfortos, felújított öröklakás eladó. 06-1-364-2979.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Szentendre üdülővezetésében 2 szintes (32 + 16 m² nettó lakóterületű) ház + 20 m² terasz + garázs + tároló 190 m²-es kerttel 19 millió Ft-ért eladó. Tel.: 06-30-446-4678.

Kiadó Bp. I., Attila úton 81 m²-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5540 telefonon.

Kiadó Bp. VII., Thököly úton 81 m²-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdek-

lődni lehet munkaidőben a 413-5540 telefonon.

Önkéntes munka Izraelben 2010. október 25-től november 14-ig! Jelentkezés: Deutsch János, 06-20-233-8454, illetve lljano@freemail.hu

HÁZASSÁG

20 év tapasztalatával várom önt, a mennyiben társra vágyik. Az emberi sorok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyil1@vivamail.hu

57 éves, özvegy, független, fiatalos külsejű és szellemiekben nyitott hölgy megismerkedne hasonló paraméterekkel rendelkező úrral 65 éves korig, aki igényes önmagára és környezetére. Tel.: +36-30-872-4465.

A debreceni Zsidó Gimnázium híres tanára

Sebők Emánuel (1891-1944)

Az Izraelből hazatértek egy része hívta fel a figyelmet az egykori debreceni Zsidó Gimnázium híres matematikatanárára, *Sebők Emánuelre*, aki 1923 és 1944 között a matematikai munkaközösség vezetője volt.

Az akkori munkaközösség tagjaira is kevesen emlékeznek. *Fenyvesi Endre* (1921-1923 között), *Rosenfeld Miksa* (Erdélyi Mihály, 1925-1944 között), *Bencze László* (1928-1944 között) tanított az iskolában.

A debreceni Zsidó Gimnázium – *Ady Lajos* tankertületi főigazgató támogatásával – *dr. Kardos Albert* igazgatása alatt nyílt meg. Az eddigi visszaemlékezések többsége keveset említ – bár jelentőségében a legnagyobbak között volt – *Sebők Emánuel*.

Ki is volt ő valójában? Az igazságot a hiteles adatok mellett a visszaemlékezők – az egykori diákok – tudják leginkább.

1891. május 15-én született Budapesten. Édesapja *Schlesinger Samu* természetrajz-földrajz szakos tanár. Édesanyja *Elzász Mária* tanítónő. Hármán voltak testvérek, Emánuel, Lajos, Lőránd, köztük ő volt a legidősebb.

A budapesti egyetemen szerzett matematika-fizika szakos diplomát. Elsőnek Sátoraljaújhelyen kapott állást, majd az 1916/17-es tanévben a győri állami reáliskolában tanít. 1917/18-ban katoná. 1918-tól 1920-ig ismét Győrben találta, ahonnan az iskola másfél évre szabadságolja. 1923-ig nem kapott tanári állást, ezért a győri vagongyárban dolgozott.

1923-ban hívta meg a debreceni Zsidó Gimnázium, s egészen 1944 áprilisáig – az iskola felszámolásáig – itt tanított.

Életének további része tragikus. A gimnázium gettóba hurcolt tanárainak egy csoportját a németek megbízták azzal, hogy a magyar sajtó antiszemita cikkeit az SS számára lefordítsák.

Perfekt némettudása miatt ő lett ennek az „SS-fordítóirodának” vezetője.

A legelső szállítmánnyal elhurcolták, mert az SS-tisztek előtt olyan kijelentéseket tett, hogy „még a kutyákkal se bántak úgy, mint ahogy a németek teszik a munkaszolgálatos zsidókkal”. 1944. június 26-án elindították Auschwitz felé, s még sógornőjének sem sikerült kimentenie. Nem bírta elviselni a reá nehezítő nyomást, lappangó betegsége is fellobbant, ezért Bécs felé a vaggonban öngyilkos lett.

Sebők Sámuel kiemelkedő tanár volt. Tanártársa, *dr. Kardos László*, az Új Élet 1946. december 12-i számában ezt írta róla:

„S milyen érdekes, lelkes, tehetséges emberek voltak a kartársaim. Akik életben maradtak, azokról nem szólok. De vajon lehet-e nem szólni *Sebők* tanár úr-

ról, erről a mámoros pedagógusról, erről az iskolájába utolsó porcikájáig beleszívódott polihisztor aglegényről, aki elsősorban matematikus volt, de akiről lassan kiderült, hogy komoly értője a zenének, ismerője az irodalomnak is.”

Dr. Kardos László barátja is volt, és ugyanazokat vallotta róla, mint a holokausztot túlélte testvére, *dr. Sebők Lóránd* tüdőgyógyász főorvos, kandidátus.

Sebők Emánuel nemcsak életét, de keresetét egy részét is a diákokra adta. Debrecenben albérletben lakott, szerényen öltözött, takarékosan élt. Semmilyen szenvedélye nem volt.

Az irodalmat, a festészetet szerette. Otthonos volt a debreceni festők és írók társaságában. *Gulyás Pállal* és *Vadász Andréval* tartott kapcsolatot. A klasszikus zenét is kedvelte. Több nyelven beszélt.

Csendes, visszahúzódó típus volt, aki csak szűkebb közösségében engedett fel. Ezek egyike a család, édesanyja volt, a másik tanártársainak és tanítványainak szüleinek családjáiból tevődött össze (*Kardos László, Kardos Pál, Vág Sándor, Almásy Miksné, Faragó Béla*).

Kardos László jellemzése szerint jó nemzeti érzelmű volt, és szemben állt az erős asszimilánsokkal.

Nem zárkózott el a város nem zsidó tanáraitól sem. Részt vett a debreceni Tanári Kör munkájában, a tantervi vitákon, bemutató tanításokon.

Sok könyve volt, szépirodalom, matematika, magyar és idegen nyelvű, és ezekből szívesen adott kölcsön diákjainak.

Diákjaiért mindent megtett. Védte őket, harcolt jutalmazásukért, boldogulásukért. A deportálásból testvérehez írt utolsó levelében is arról írt, hogy diákjai milyen jól tartják magukat a nehéz helyzetben. Egyik diákjának, *Czinczenheim Józsefnek*, az 1937. évi matematikai tanulmányi versenyen 2. helyezettinek ügye az ország nyilvánossága elé is került.

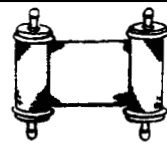
Őt a numerus clausus miatt nem vették fel a budapesti egyetemre. Az iskola tanárai *Sebők Emánuel* vezetésével összehozták, és gyűjtést indítottak, hogy Párizsban a Sorbonne-on tanulhasson.

Segítségükre volt *Zsolt Béla*, aki 1937. szeptember 14-én a liberális újságban „Czinczenheim (Levél a kultuszminiszterhez)” címmel vezércikket jelentetett meg, és másnap a Magyar Hírlap is hasonló témájú cikket közölt „Nem lehet...” címmel.

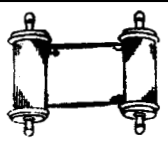
A terv sikerült és megvalósult. Czinczenheim – a szegény Ladányi suszter fia – Párizsban szerzett mérnöki diplomát és Franciaországban lett mérnök.

(A teljes cikk a www.mazsihisz.hu oldalon olvasható.)

Halmos Sándor

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Aug. 20.	Szombat reggel Aug. 21.	Péntek este Aug. 27.	Szombat reggel Aug. 28.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfüvös u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE				
(Bérekocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	19.35	8.00	19.20	8.00
Alma u. 2.	19.35	8.45	19.20	8.45
Kórház				
(Amerikai u. 53.)	19.30	7.30	19.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Desseffy u. 23.	19.35	9.00	19.20	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Fűrődő u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00		19.00	

NAPTÁR

Augusztus 20. péntek	Elul 10.	Gyertyagyújtás: 7.30
Augusztus 21. szombat	Elul 11.	Szombat kimenetele: 8.36
Augusztus 27. péntek	Elul 17.	Gyertyagyújtás: 7.17
Augusztus 28. szombat	Elul 18.	Szombat kimenetele: 8.21

A magyarországi WIZO küldöttsége meglátogatta a Szeretetkórház betegeit, mivel egy pályázaton elnyert összegből sikerült a szokásos adományon felül higiéniai csomagot is összeállítani a rászorulóknak. Az átvett ajándékot Deutsch Zsuzsa igazgató főorvos asszony köszönte meg.

Hírek, események röviden

Templomjegy-árúsítás. A Dohány utcai körzet 2010. augusztus 16-án megkezdte az őszi ünnepekre szóló templomjegyek árúsítását. A jegyeket munkanapokon 8.30-tól 12 óráig lehet megvásárolni a körzet irodájában (1075 Bp., Síp u. 12. I. em. 30.). Telefonon a 413-5500/146-os vagy 116-os melléken lehet érdeklődni.

A Hegedűs Gyula utcai körzetben megkezdődött a nagyünnepi templomjegyek árúsítása. Az árúsítás 2010. szeptember 7-ig tart a zsinagóga épületében, a kis imateremben. A templomjegyek ára egységesen 1500 Ft. Kérjük, hogy a régi helyekért időben szíveskedjenek jelentkezni. Jegyárúsítás: hétfőtől csütörtökig

délelőtt 8-9.30-ig, délután 18-19-ig, pénteken délelőtt 8-9.30-ig, vasárnap délelőtt 9-10-ig. A fenti időpontokon kívül jegyek kaphatók a Síp utca 12. I. 27. alatt a Jogi Osztályon is, hétköznap munkaidőben. Mindenkit szeretettel vár a körzet elöljárósága.

Halálozások

Mélyszégyen fájdalommal tudatjuk azokkal, akik ismerték, hogy *Jávör László* 96 éves korában elhunyt. Táviratcím: Jávör István, 1125 Bp., Óra köz 2. (x)

Weisz Jenőné szül. *Seiden Margit* életének 96. évében visszaadta lelkét az Örökkévalónak. Távozásával – életében egyetlen egyszer – soha be nem gyógyuló fájdalmat szerzett nekem, imádot lányának. Gyászolják rokonai, barátai, ismerősei. Temetésén *Deutsch Róbert* főrabbi búcsúztatta, a gyászimákat *Schwezzoff Dávid* kántor énekelte. (x)

A RENDSZERTŐL A VÁLTÁSIG A SÍP UTCÁBAN

5.

Scheiber a viharban

Scheiber Sándor nemcsak azért érdemel külön fejezetet, mert nagy tudós volt, hanem mert egyszemélyes intézményként állt ellen minden ajánlatnak, lett légyen az belföldről (BM) vagy külföldről (egyetemek).

Ő volt az, akihez nem mertek hozzányúlni azok, akik más rabbikat megkörtöztek, és fenyegetéssel vagy zsarolással próbálkoztak megnyerni a rendszernek. Ő volt az, aki legitímálta a mindenkor világi vezetést, a rabbiképzőt pedig egyszerűen leválasztotta a Síp utcáról. A József körúton sok minden olyat lehetett csinálni, amit a Síp utcában nem... A világi vezetés tagjai mindannyiszor tehetetlenül tárták szét karjukat, amikor az ÁEH rákérdezett Scheiber valamelyik megnyilvánulására. Az egyetlen volt, akitől a Hivatal tartott. Tudták, hogy külföldről figyelemmel kísérik sorsát, és nem azon mérik majd le a vallásszabadságot, hogy van-e mincha ima egy körzetben, hanem hogy mi történik Scheiber körül.

A hetvenes években megjelent egy tanulmány a cionizmusról. A szerző természetesen a kor igényének megfelelően a sárga földig lerántotta ezt a fajgyűlölő eszmét (így, idézőjel nélkül), s elrettentő példának felsorolt néhány nevet. Úgy mint Ben Gurion, Golda Méir, Mose Dajan, Scheiber Sándor és még néhányat. Elég előkelő társaságban vagyok – nyugtázta a professzor, elosztatva aggodalmunkat.

Beszédeit mindig papírról olvasta. Büszke volt rá, hogy mindig, mindent elmondott, semmit nem hallgatott el. Valóban. Csak fül kellett a meghalláshoz. Nekem az a megtiszteltetés jutott, hogy beszédeit rajtam (is?) tesztelte.

Emlékezetes számomra, amikor egy szó szerint betegesen hazudozó embert búcsúztatott. Az illetőt azért tartották betegnek, mert tényleg érdek nélkül hazudozott. Na, figyelj – mondta nekem a temetés előtt. „Fantáziája gyakran túlszárnyalta a valóságot” – na, mit szólsz? Minden elismerésem – nyugtáztam.

Fotó: Villányi

Egyszemélyes intézmény volt

Megfejtethetetlen rejtély volt számunkra, hogy tudományos munkássága mellett miként jutott ideje arra, hogy a levelekre, amelyeket itthoni falvak utolsó zsidói küldtek neki, saját kezűleg írt, jellegzetes piciny betűvel mindig, ismétlem, mindig válaszolt.

Ha a magyar zsidóság történelméről beszélnek bárhol a világon, Scheiber Sándor sokoldalú munkássága megkerülhetetlen téma. Kijutott Izraelbe, diadalút volt. Néhány éve emléklívet hoztak létre az izraeli Bét Semes hegyeiben, megörökítő a nevét.

Hogy mi köze volt neki a Síp utcához? SEMMI! Megengedhette ma-

gának... Nem ugyanaz a kategória volt.

Rabbi a rendőrségen

Ha egyszer egy üzlet beindul... Végre volt másodállásom, amikor nem várt szerencse ért. Megtalált a rendőrség. Úgy tudjuk, hogy ön tud lengyelül. Elkaptunk egy lengyelt a Keletiben, rabbi lesz, elvállalná a tolmácsolást? – kérdezte egy hang a telefonban. Éjjel 1 óra volt. Később kiderült, hogy ez nem is olyan szokatlan időpont az ilyesféle munkára. Ahogy elfogták a bűnözőt, meg kellett kezdeni a kihallgatását. De hogy rabbi-ügyben, ez felkeltett(e), nem csak engem, a kíváncsiságot is. Kocsit küldtek értem, és irány a Tölnai Lajos utcai Vizsgálati Osztály. Már a kocsiiban próbáltam megtudni valamit arról, hogy van-e kapcsolat a foglalkozásom és az adott ügy között. Ez tuti, hogy rabbi lesz – mondta a sofőr –, mert késsel fenyegette meg a nőt, hogy adja oda az arany nyakláncát. Ekkor vált gyanússá a dolog, mivel sok minden pletyka szálldosott akkoriban a rabbikról, de ilyet... nem, ez lehetetlen! Amikor erre céloztam, majd kiestek a kocsiból újdonsült ismerőseim: uram, a rabi nálunk a rablás beceneve, 1 bével! Így hívjuk egymás közt... Megnyugodtam.

Beértünk, majd rövid várakozás után kijött egy civil (később megtudtam, vizsgálótiszt), és behívott. Ott ült egy borostás férfi, elkezdődött a kihallgatás. Hajnali 3 körül befejeztük, és a tiszt kérdezte, hogy másnap (aznap) ráérek-e folytatni a munkát. Mikor pontosan? – kérdeztem, mert emlékszem, péntek volt. Ránézett a naptárra. Délután 4-kor – ajánlotta. Sajnos az nekem nem jó, mert 5-re Kispesztén kell lennem. Majd megy később – döntött a tiszt. Az lehetetlen, mert én istentiszteletet vezetek ottan – rukkoltam elő a farbával. Igen? Akkor gut sábesz! – nyújtotta a kezét. Vass Sándor vizsgáló vagyok, a debreceni hitközségen ismernek, a Sahn Imre rabbi barátja vagyok stb. stb.

Így ismerkedtem meg azzal a Vass Sándorral, akit néhány hónapja búcsúztattam a Kozma utcai temetőben. (folytatjuk)

Kardos Péter

Arab szálloda a zsidónegyed közepén

Akár példát is adhatna a közel-keleti politikusoknak a jordániai üzletember (akinek üzleti érveke aligha van a topon) azzal a művével, amit a pesti Dohány utcában alkotott. A hotel zavartalanul működik, a Zsidó Idegenforgalmi és Kulturális Központ ott tartotta sajtótájékoztatóját, nem a zsidó Kings Hotelben – helyesen. Barátkozunk!

Látogatásunkkor már az ajtónál meglepetés ért. Hungária Fürdő – áll hatalmas betűkkel a bejárat fölött. Hogy ez nem konspirációs okokból van így, arról a portás világosított fel, tudniillik a műemlék-felügyelet nem engedélyezte, hogy a szálló nevét írják ki (?).

És hol a fürdő? – kérdeztem. A' nincs. Mivel én magam gyakori látogatója voltam a Hungáriának, felismertem a lobbyban a fürdő néhány építészeti elemét. Közben a portás, látva értetlenségemet, elmondja, nem én vagyok az első fürdőkereső, voltak, akik köpennyel, törülközővel érkeztek – fürödni.

És milyen országokból vannak most vendégek? Kína, Oroszország, és máshonnan is.

Izraelből? Onnan nincs!

Hmm.

(kapé)

Zsidó, nem zsidó, zsidó, nem zsidó...

Volt nekem egy osztálytársam általános iskolában és később a gimnáziumban is. A környékünkön lakott, nevezzük a rend kedvéért Ivánnak, pedig nem volt Iván, de zsidó volt. Nem is a személye a fontos a történetben, hanem a jelenség, amit megszemélyesített. Ivánka úgy volt zsidó, hogy tízenéves korában, ahogy mondani szokták, „rajta volt az egész hitközség”, nagypapa, ha munkájáról kérdezték, még azt felelte: bonviván vagyok a Rumbach Sebestyén utcában. Történetünk az általános iskolában kezdődött, és fontos tudni, hogy ez az 1950-es években volt, amely korszak, mint a történelemből tudjuk, a szocializmus alapkövének lerakása volt. Nekünk, gyerekeknek, senki nem mondta, hogy ezeket az alapköveket porló kösziklára rakják! A véletlen úgy hozta, a karácsony néhány napra esett a Gergely-naptár szerint a chanukkától. Iskolánkban divat volt, hogy a gyerekek egymásnak jó ünnepet kívántak. Padtársa Ivánra is rászólt a szünetben: Boldog karácsonyt! Ahogy ketten maradtunk a folyosón, én hozzátettem: talán örülnél neki, ha boldog chanukkát kívánnék... Úgy tette mutatoujját a szája elé, csendre intve ezzel, mintha valami trágárságot mondana volna. Körülnéztem, hogy meghallottak-e, majd így szólt: Ne mondj nekem ilyet, kérlek, anyu a SZOT-ban dolgozik, most áll előléptetés előtt, hogy venné az ki magát, ha megtudná, hogy „zsidó is volt a családban”?!?

Néztem rá, mint alban paraszt a lopakodóra, aztán úgy döntöttem, hogy megértem aggodását. Nem sokkal ezután elváltak útjaink, Ivánt eltanácsolták a Dob utcai általános iskolából, mivel felgyújtotta az iskola macskáját tisztán kísérleti céllal: le akarta mérni stopperrel, hogy a felgyújtott macska nézőperc alatt rohanja át az udvart.

Sorsunk legközelebb a gimnáziumban keresztezte egymást. Ez 1956 őszén volt, a forradalom kellős közepén. Iván peckes léptekkel jött szemben velem a Madách Gimnázium folyosóján, úgy, hogy nyakában lógott egy hatalmas haj és egy Dávid-csillag. Szerintem a menórát csak azért nem viselte, mert azt nehéz cipelni. Kérdő tekintetemet látva, büszkén és hangosan felelt a ki nem mondott kérdésre. Most végre eljött az idő, amikor vállalhatjuk identitásunkat, és büszkén lehetünk zsidók! Én már találkoztam is olyan fiatalokkal, akik alijázni készülnek, és egy csoporttal segítém útjukat Bécsig. Elég szégyen, hogy Téged nem láttalak körünkben.

Magamban nyugtáztam, hogy lám, a vér szava erősebb, mint az ideológia, és talán a SZOT-nál is elnézőbbek. Mielőtt rákérdezhettem volna, magától mesélte tovább: anyu a Kisgazda Pártnál dolgozik, és büszke arra, hogy zsidó parasztok voltak az őseink.

Hogy Iván sorsa hogy alakult ezután, nem tudom, mert érettségi után ahányan voltunk, szinte annyiféle vitt utunk. Tehetséges osztályunk nagy része disszidált, s ma a világ különböző országaiban öregbítik az alma mater hírnevét. Engem felvettek a Színművészeti Főiskolára, ahonnan 1 év után rúgtak ki, pedig semmilyen macskát nem gyújtottam fel. Közös ismerősünk annyit mondott, hogy Iván anyja a BKV-hoz ment ellenőrné, és Iván most áll előléptetés előtt. Az italboltban, ahol előző poharat mosott, az üzletvezető kilátásba helyezte, ha belép a KISZ-be, csapos lehet. Ekkor az 1960-as éveket írtuk. A nagy rendező, az élet bebizonyította, hogy amit mi sorsnak nevezünk, az nem egyéb, mint egy nagy körhinta. Előbb-utóbb mindnyájunk a kiindulási pontra, és attól, hogy egymástól távol töltjük éveinket, még egy körhintán utazunk. Teltek az évek, én is elértem azt a kort, amikor egyesek szerint már nyugger vagyok. A rendszerváltás után Iván körhintája ismét hozzám ért. Hosszú szünet után ismét találkoztunk a holokauszt túlélőinek anyagi kárpótlását intéző nemzetközi szervezet budapesti irodájában. A városban ücsörögtem, mikor Iván belépett, és legalább 8 főnyi hallgatóság előtt megmondta az őszintét: rajtat kívül, Gábor, csak egyetlen embert ismerek, aki méltó arra, hogy anyai szenvedés után megkapja a jóvátételt, és az én vagyok! Mi, zsidók, megszenvetünk ezért a kárpótlásért. A 60-as Ivánt nem mertem megkérdezni, hogy mit szól ehhez édesanyja és a SZOT. Inkább figyelmeztettem, hogy húzozni számot.

Sok év múlva szembejött velem az utcán, alig ismertem meg. Gondolom, ő se a mai énemre emlékezett. Néhány másodperces beazonosítás után egymás nyakába borultunk. Mielőtt megkérdezhettem volna, hogy alakult sorsa és mit csinál ma, szégyellősen szétnyitotta kopott zakóját, ami alatt megvillant egy szép új póló, rajta Nagy-Magyarország térképével és a szent koronával. Iván elhadarta: tudod, főpincér voltam évekig, a vendéglátó kétszeres gyorsasággal égeti az embert, és semmi a nyugdíj. Most ígértek egy kis segítő munkát egy nagy vendéglőben, és éppen ma készülök beszélni a tulajjal. Azt hallottam róla, hogy erősen jobboldali, kicsit róse. Tudod, az ember élni akar, és vagy büszkén koplalok, vagy elfelejtem a származást. Hát most a kedvére beruháztam ezt a pólót, és egész úton gyakorolom kedvenc köszönését: Szébb jövőt!

Már csak az izgat – folytatta –, mit kezdjek ezzel a faliszőnyeggel, ha mégsem alkalmaz.

Sokáig gondolkodtam, mit válaszoljak Ivánnak, aki a Dob utcától hosszú utat tett meg Nagy-Magyarorszáig. Végül azt mondtam neki: Tudod, Iván, semmi baj! Szoríts azért, hogy ha elmész ehhez a szélsőjobb vendéglőshöz, szerencséd legyen, vagyis a fickó csak a pólódat nézze, se fölfelé, se lefelé belőled semmit, és akkor nyert ügyed van. Ha mégse venne fel, ismerek egy zsidó trafikost, aki eladót keres. De ragaszkodj unzerhez. Nincs más dolgod, mint ebbe a Nagy-Magyarország térképbe belefesteted az egykor volt és üzemelő zsinagógák helyét, úgy mész állásinterjúra, és máris szivarügyi projektmenedzser lehetsz.

Spánn Gábor

„Humorba hempergetett

klezmer...”

Garai Robert színművésszel és a Sabbathsong Klezmer Banddel

2010. szeptember 6. hétfő 19 óra

BUDAPESTI KAMARASZÍNHÁZ – TIVOLI

1065 Budapest, Nagymező utca 8. Tel.: 351-6812

Jegyár: 2500,-Ft www.interticket.hu

Információ 06-70-263-2059 www.sabbathsong.hu

CleanArt Produkció